

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Міжнародних економічних відносин»

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої
освіти
на тему:
«Перспективи розвитку економічного співробітництва України
та Польщі»

Виконав здобувач вищої освіти
4 курсу, групи МЕВ-20
ОПП «Міжнародні економічні
відносини»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»
_____ Курганський Б.В.
« ____ » _____ 2024 р.

Керівник роботи
д.е.н., професор
_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2024 р.

Рецензент _____

м. Кропивницький

Анотація

Перспективи розвитку економічного співробітництва України та Польщі. – Кваліфікаційна робота за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини». – Центральноукраїнський національний технічний університет Міністерства освіти і науки України. – Кропивницький, 2024.

У роботі досліджено засади економічної політики ЄС та моделі зовнішньоекономічного співробітництва. Проаналізовано основні напрями зовнішньоекономічної політики Польщі. Узагальнено основні етапи еволюції українсько-польського співробітництва. Виділено ключові геополітичні чинники українсько-польської співпраці. Визначено зміни у структурі двосторонньої торгівлі в умовах повномасштабної війни в Україні та проблеми інвестиційного співробітництва України та Польщі. Обґрунтовано стратегічні напрями поглиблення українсько-польського економічного співробітництва. Визначено інструменти зниження ризиків та загроз розвитку двосторонньої торгівлі в умовах євроінтеграції України

Ключові слова: українсько-польське співробітництво, двостороння торгівля, інвестиційна діяльність, стратегічне партнерство

Annotation

Prospects for the Development of Economic Cooperation between Ukraine and Poland. – Manuscript. – Qualification thesis for the first (bachelor) level of higher education in the specialty 292 "International Economic Relations" of the educational and professional program "International Economic Relations" – Central Ukrainian National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine – Kropyvnytskyi, 2024.

The paper examines the principles of EU economic policy and models of international economic cooperation. The main directions of Poland's foreign economic policy are analyzed. The main stages of evolution of Ukrainian-Polish cooperation are summarized. Key geopolitical factors of Ukrainian-Polish cooperation are identified. Changes in the structure of bilateral trade in the conditions of full-scale war in Ukraine and the problems of investment cooperation between Ukraine and Poland are determined. Strategic directions for deepening Ukrainian-Polish economic cooperation are substantiated. Instruments for reducing risks and threats to the development of bilateral trade in the context of Ukraine's European integration are identified.

Keywords: Ukrainian-Polish cooperation, bilateral trade, investment activities, strategic partnership.

Зміст

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН ЄС З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ.....	9
1.1. Принципи економічної політики Європейського Союзу та моделі зовнішнього співробітництва	9
1.2. Основні напрями зовнішньоекономічної політики Польщі.....	16
1.3. Еволюція українсько-польського співробітництва.....	22
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	29
2.1. Геополітичні чинники розвитку українсько-польської співпраці.....	29
2.2. Трансформація двосторонньої торгівлі в умовах повномасштабної війни в Україні.....	35
2.3. Проблеми інвестиційного співробітництва України та Польщі	43
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ПОЛЬЩЕЮ.....	51
3.1. Стратегічні напрями поглиблення українсько-польського економічного співробітництва	51
3.2. Інструменти зниження ризиків та загроз розвитку двосторонньої торгівлі в умовах євроінтеграції України.....	57
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток співпраці між Україною та Польщею став можливим завдяки геополітичним змінам у Європі, що відбулися в останні десятиліття. Українсько-польські відносини добросусідства перетворилися на тісне політичне, економічне, наукове та культурне співробітництво, яке поступово набуває ознак стратегічного партнерства. Це співробітництво ґрунтується на історичних традиціях та різноманітних географічних, культурних та демографічних факторах, які сприяли зближенню двох держав і народів упродовж століть. Взаємини українського та польського народів мають велику та складну історію, що включає як приклади добросусідства та спільної боротьби з ворогами, так і трагічні періоди, які залишаються історичними фактами та є предметом тривалих наукових і політичних дискусій.

Польща, як член ЄС з 2004 р., формує зовнішньоторговельну політику відповідно до норм і положень спільної політики Європейського Союзу. З огляду на це, для поглиблення українсько-польського торговельного співробітництва важливим чинником є підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС та набуття чинності в рамках цього документу угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Покращення умов торгівлі України з Польщею, незважаючи на повномасштабне вторгнення російських військ на територію України, забезпечило позитивну динаміку товарного обороту українсько-польської торгівлі, проте товарна структура зазнала істотних змін.

Польща, вступивши до Європейського Союзу у 2004 році, регулює свою зовнішньоекономічну діяльність відповідно до норм і положень спільної політики ЄС. Тому, для подальшого розвитку українсько-польського співробітництва ключовим стало підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС та введення в дію угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Після повномасштабного вторгнення російських військ на територію України, відбулася активізація торгівлі між Україною та Польщею,

що відобразилося у позитивній динаміці товарообігу, хоча структура торгівлі зазнала значних змін. Водночас, виникли істотні проблеми внаслідок запровадження «транспортного безвізу» та зняття Європейською комісією обмежень щодо імпорту української продукції до ЄС. Невдоволення польських перевізників та фермерів призвело до блокування транспортної логістики на українсько-польському кордоні, що в умовах війни стало джерелом низки додаткових загроз як для подальшого розвитку двосторонньої співпраці, так і для економік обох країн.

З огляду на зазначене вище, актуальним завданням є вивчення основних умов і результатів двосторонньої торгівлі та інвестиційного співробітництва України і Польщі, визначення перспективних напрямів розвитку українсько-польського економічного співробітництва.

Метою дослідження є обґрунтування перспектив розвитку економічного співробітництва України та Польщі.

Відповідно до мети визначені наступні **завдання**:

- вивчення теоретичних засад економічної політики ЄС та моделей зовнішньоекономічного співробітництва;
- аналіз основних напрямів зовнішньоекономічної політики Польщі;
- узагальнення основних етапів еволюції українсько-польського співробітництва;
- виділення основних геополітичних чинників українсько-польської співпраці;
- ідентифікація трансформаційних зрушень у структурі двосторонньої торгівлі в умовах повномасштабної війни в Україні;
- визначення проблем інвестиційного співробітництва України та Польщі;
- обґрунтування стратегічних напрямів поглиблення українсько-польського економічного співробітництва;
- визначення інструментів зниження ризиків та загроз розвитку двосторонньої торгівлі в умовах євроінтеграції України.

Об’єктом дослідження є українсько-польське економічне співробітництво.

Предметом дослідження є обґрунтування перспективних напрямів розвитку співробітництва України та Польщі.

Методи дослідження. Робота ґрунтується на ключових положеннях таких теорій, як теорія міжнародної торгівлі, європейської інтеграції, міжнародних економічних відносин. Для обґрунтування результатів дослідження використовувалися наступні методи: аналіз та синтез – для вивчення умов і стану двосторонньої торгівлі в умовах активізації процесу європейської інтеграції України; дедукція та індукція – для узагальнення особливостей формування торговельних відносин між країнами Європейського Союзу та третіми країнами, а також для обґрунтування перспектив розвитку українсько-польського торговельного співробітництва; динамічно-графічний аналіз - для вивчення динаміки основних показників торговельного та інвестиційного співробітництва України та Польщі; структурний аналіз – для визначення змін товарної структури двосторонньої торгівлі між Україною та Польщею та оцінки структури польських прямих інвестицій в економіку України.

Інформаційною базою дослідження стали: публікації вітчизняних та зарубіжних вчених щодо розвитку торговельного та інвестиційного співробітництва між країнами; аналітичні та статистичні матеріали від Світової організації торгівлі та Світового банку; статистичні дані про зовнішню торгівлю України та Польщі, опубліковані Державною службою статистики України та Головним управлінням статистики Польщі; статистичні дані Національного Банку України про обсяги прямих інвестицій з Польщі в Україну, публікації офіційних джерел, доступні в мережі Інтернет.

Основний зміст роботи викладений на 55 сторінках. Робота містить 4 таблиці та 3 рисунки. Список використаної літератури налічує 60 позицій та міститься на 5 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН ЄС З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ

1.1. Принципи економічної політики Європейського Союзу та моделі зовнішнього співробітництва

В основу створення Європейського Союзу покладено принцип економічної інтеграції, тому вплив ЄС, і зокрема Європейської комісії, на економічну політику держав-членів є чітко визначеним та істотним. Європейська економічна політика зосереджена на координації Європейською комісією політики держав-членів і використовує інструменти стратегічного планування, такі як 10-річні стратегії, керівні принципи та рекомендації щодо реформ. В умовах посилення глобальних викликів, таких як соціально-економічні наслідки пандемії Covid-19 та повномасштабне вторгнення російських військ в Україну, а також з огляду на необхідність проведення структурних трансформацій в країнах-членах ЄС у відповідь на глобалізаційні процеси, цифровізацію та зміни клімату Спільна європейська політика стає ще більш актуальною.

Економіка та політика тісно переплетені; рішення, прийняті в політичних інститутах, впливають на економічні рішення; навпаки, економічна ситуація та її розвиток впливають на політичні уподобання та пріоритети. Завдання економічної політики в неоднорідному середовищі з диференційованими інтересами полягає в тому, щоб знайти відповідний баланс між індивідуальними інтересами суб'єктів господарювання, загальним добробутом та іншими політичними та соціальними цілями. В ЄС загальна економічна політика варіюється від зайнятості та соціальної політики до захисту споживачів, інфраструктури, туризму та промислової політики.

Відповідне розуміння форми, змісту, завдання та мети європейської економічної політики все ще відрізняється між країнами-членами. Незважаючи на всі заклики до поглибленого «Європейського економічного союзу для конвергенції, процвітання та соціальної згуртованості» [1], Європейська комісія

дійшла висновку ще в 2017 році, що європейська економічна політика відставатиме від національної економічної політики, особливо в зоні євро [2].

Відповідальність за формування економічної політики або лише частково передана ЄС, або повністю залишається в компетенції держав-членів. Застосування відповідних політичних та законодавчих інструментів для реалізації ефективної та узгодженої економічної політики має свої обмеження у розподілі повноважень між ЄС та державами-членами. Таким чином, ЄС позбавлений центрального інструменту національної економічної політики: стягнення податків або модифікації існуючих податкових ставок. У результаті втрачається важливий канал впливу на ціновий механізм на внутрішньому європейському ринку [3]. Нечисленні податково-політичні повноваження ЄС у сфері непрямого оподаткування передусім спрямовані на забезпечення рівності конкуренції та дотримання заборони дискримінації. на внутрішньому ринку Європи. Хоча гармонізація прямих податків, зокрема корпоративного податку, і встановлення єдиної бази оподаткування також обговорюються протягом кількох десятиліть, Комісія ще не дійшла консенсусу щодо необхідності гармонізації непрямих податків. Однак ці ініціативи також обмежуються метою забезпечення рівності конкуренції на внутрішньому ринку.

З самого початку європейська інтеграція мала на меті створення спільного ринку товарів, праці, капіталу та послуг із рівними умовами гри та створення митного союзу. Обидва вони мали бути досягнуті через політику наближення та стандартизації законодавства. Гармонізація охоплює рамкові умови, виробництво та специфікації продукції, а також права та їх захист учасників ринку, які розглядаються, наприклад, законодавством про захист прав споживачів і праці. Через велику кількість національних законів, які необхідно гармонізувати, а також технічні та адміністративні перешкоди, принцип гармонізації був доповнений принципом взаємного визнання наприкінці 1980-х років у ході програми внутрішнього ринку Європейської Комісії та Єдиний європейський акт. Регулювання внутрішнього ринку та його чотирьох ринкових свобод за допомогою європейського законодавства все ще

залишається центральним інструментом економічної політики ЄС та спрямований на досягнення економічної конвергенції.

Спільний економічний простір може функціонувати в довгостроковій перспективі лише за умови усунення обмежень конкуренції з боку компаній або органів державної влади [4]. Як наднаціональна інституція, яка займається європейським загальним благом, Європейська Комісія діє як європейський орган з питань конкуренції – незалежно від національного чи регіональні інтереси держав-членів. Він відповідає за категорії законодавства про конкуренцію, викладені в європейському первинному праві, а саме заборону картелів; інші обмежувальні заходи чи угоди; злиття та зловживання домінуючим становищем на ринку; а також для моніторингу основної заборони державної допомоги та моніторингу публічних тендерів. Однак сувора європейська політика конкуренції та державної допомоги суперечить іншим формам європейської економічної політики. Це стосується, зокрема, європейських програм підтримки для сільськогосподарського сектору та – за допомогою структурних фондів – для регіонів, до європейської промислової політики, а також до спеціального обслуговування послуг загального інтересу, таких як енергопостачання, телекомунікації та місцеві громадський транспорт.

Інструменти економічної політики ЄС передусім складаються з координації політики та координації економічної політики держав-членів. За допомогою стратегій і керівних принципів, розроблених і узгоджених для цієї мети, ЄС і, зокрема, Європейська комісія, впливають на економічну політику держав-членів. За згодою з державами-членами визначаються цілі та пріоритети економічної політики, встановлюються або змінюються рамкові умови та контролюється дотримання принципів вільної та необмеженої конкуренції на спільному ринку.

Ця економічна сила внутрішнього ринку дозволяє ЄС поширювати свої власні стандарти, норми та правила назовні та запроваджувати їх у глобальному масштабі [5]. Зокрема завдяки своїй конкурентній політиці ЄС може досягти міжнародного регулювання, яке виходить за межі Співтовариства на основі

закону європейської конкуренції [6] і – вдало використовуючи «брюссельський ефект» – викликає справжню гонку за лідерство в змаганні за стандарти захисту прав споживачів і праці, а також соціальної, екологічної політики та політики зайнятості. Це глобальне розширення високих європейських стандартів і вимог могло б бути успішним, насамперед, якщо ЄС швидко, чітко та суворо регулятивно реагує на спроби глобальних конкурентів, а також європейських постачальників, порушити правила ЄС.

Країни-члени ЄС отримують вигоду від внутрішнього ринку та Митного союзу двома способами: через переваги торгівлі з третіми країнами та через переваги для власних економік. З одного боку, спільний ринок забезпечує зовнішню безпеку та зміцнює позиції держав-членів у глобальній конкуренції. З іншого боку, різні дослідження показали, що торгівля між країнами на внутрішньому ринку також значно зросла, особливо після великого раунду розширення у 2004 році з приєднанням восьми країн Центральної та Східної Європи [7]. Комісія підрахувала, що річна вигода від інтеграції у внутрішній ринок для 27 держав-членів ЄС становить майже 6 відсотків валового національного доходу (ВНД), або 923,6 мільярда євро [8]. Хоча дослідження, оцінені Комісією, показують, що позитивні наслідки ринкової інтеграції нерівномірно розподіляються між державами-членами та регіонами, однак вони показують, що внутрішній ринок є корисним для всіх держав-членів [7].

Спільні економічні політики ЄС та інструменти регулювання конкурентних відносин на внутрішньому ринку Співтовариства істотно впливають на співробітництво країн-членів ЄС з третіми країнами, оскільки тарифні та нетарифні обмеження утруднюють доступ виробників продукції до європейського ринку. З іншого боку, послаблення або зняття торговельних обмежень щодо окремих країн згідно рішення Європейської комісії може викликати спротив країн-членів ЄС та небажання допускати конкурентну продукцію на свій ринок. Отже, у взаємовідносинах країн-членів ЄС з Європейською комісією та третіми країнами можуть виникати суперечності внаслідок неузгодженості загальної зовнішньої політики ЄС та економічної

політики окремих країн. У зв'язку з цим необхідно розглянути сутність зовнішньоекономічної політики ЄС та основні її моделі з третіми країнами залежно від цілей та інтересів Співтовариства.

У процесі посилення ролі самостійного гравця у світовій економіці Європейський Союз активно артикулює свої цілі та шукає оптимальні моделі зовнішньоекономічної політики, які забезпечуватимуть можливість досягнення відповідних цілей. Правовий асquis ЄС містить загальні припущення, згідно з якими Союз повинен розвивати співпрацю з третіми країнами на основі ідентичних принципів, більшість з яких мають ідеологічний характер. Проте останнім часом у глобальній міжнародній системі набувають поширення реалістичні тенденції, що, у свою чергу, спричиняє якісну зміну зовнішньої політики найбільших акторів на міжнародній арені. Це початок перегляду принципів, теорії та практики міжнародних економічних відносин, який поступово поширюється на ЄС. Реагуючи на нові виклики, ЄС коригує свою зовнішню політику. Прагматичні інтереси стають дедалі важливішим чинником форми та змісту відносин ЄС із третіми країнами.

Термін «зовнішньоекономічна політика» наразі не є одним із тих, що активно використовуються в європейській науці та міжнародній політиці ЄС. Його часто трактують як категорію, що належить до застарілої реалістичної традиції. Це пов'язано з тим, що період перетворення Союзу з представника інтересів держав-учасниць на самостійного гравця на міжнародній арені збігся з домінуванням ліберальних концепцій у теорії міжнародних відносин, в яких акцент ставиться на питання кооперації та співробітництва, а не на інтереси окремих держав, реалізація яких відбувається через активну зовнішню політику, серед ін. в економічній сфері. Відповідно до номенклатури ЄС, зовнішні відносини ЄС включають: торговельні відносини, співпрацю зі слаборозвиненими країнами, зовнішню політику та безпеку.

Молдован А. дослідивши характер та інтенсивність взаємозв'язків ЄС з третіми країнами, зробив висновок, що Союз, відповідно до власних інтересів, поділяє ці країни на кілька груп: «(1) країни, які вже запрошені або мають таку

перспективу (Чорногорія, Боснія і Герцеговина, Північна Македонія, Албанія, Сербія тощо); (2) країни, які сприймаються як стратегічні союзники ЄС (США, Канада тощо); (3) бажані економічні партнери (Китай, Японія та ін.); (4) країни, запрошені до співпраці з Союзом у певних сферах, без набуття членства (Швейцарія, Норвегія, Ісландія, Князівство Ліхтенштейн на єдиному ринку, Туреччина – для участі в Митному союзі тощо); (5) країни-сусіди, які не мають перспектив членства, хоча є важливими з точки зору забезпечення безпеки в регіоні та безпеки кордонів ЄС (країни, на які поширюється Європейська політика сусідства); (6) країни, які є важливими постачальниками енергетичної сировини (Росія, Азербайджан та ін.); (7) інші країни (всі інші, які не були віднесені до жодної із зазначених вище груп)» [9].

Європейський Союз прагне налагодити свої відносини з третіми країнами, що природно, оскільки він має справу з понад 200 партнерами на міжнародній арені, які мають різні амбіції у відносинах з ЄС і різний прогрес у здійсненні політичних реформ, пов'язаних з демократизацією, забезпеченням прав людини, боротьбою з корупцією. З політичної точки зору моделі зовнішньої політики включають політику вступу та політику сусідства. Що стосується моделей зовнішньоекономічної політики, то ЄС пропонує третім країнам партнерство в рамках єдиного ринку, Митного союзу та зони вільної торгівлі.

На основі аналізу змістовних характеристик зовнішньоекономічної політики ЄС щодо третіх країн виділяють п'ять основних такі моделей співробітництва (табл. 1).

Отже, Європейський Союз, як учасник міжнародних відносин, розвивається швидше, ніж його інституційні можливості для реалізації своїх цілей і завдань зовнішньоекономічної політики. Відповідно до Лісабонського договору інституції ЄС отримали правову основу та додаткові повноваження у зовнішній політиці, але цього недостатньо для ефективного реагування на нові геополітичні виклики. ЄС має багато різних партнерів, проводить різну

політику щодо них і висуває відповідні умови, яким повинні відповідати його партнери.

Таблиця 1

Моделі зовнішньоекономічного співробітництва ЄС з третіми країнами

Назва моделі	Основні заходи	Країни
1. Модель стратегічного економічного партнерства	Комплексні економічні та торгові угоди; договір про стратегічне партнерство та договір про економічне партнерство; створення трансатлантичної зони вільної торгівлі;	Австралія, Канада, США, Японія
2. Модель інкорпорації в єдиний економічний простір	Угода про Європейський економічний простір; індивідуальні двосторонні угоди; відкриття доступу до спільного ринку ЄС	Норвегія, Ліхтенштейн, Ісландія, Швейцарія, Сан-Марино, Андорра
3. Модель взаємовигідного економічного партнерства	Угоди про партнерство та співробітництво: прозорі правила співпраці, забезпечення нових ринків для європейських виробників та захист інвестицій країнах-партнерах	Країни Латинської Америки та Азії
4. Модель прагматичного співробітництва	Розвиток економічного співробітництва з метою реалізації політичних завдань	Білорусь, Україна, Молдова
5. Модель придбання сировини	Угоди про закупівлю сирої нафти, природного газу, деревини, сільськогосподарської продукції	Бразилія, Росія, Азербайджан

Джерело: складено автором за [9]

При цьому використовується обмежений набір формальних моделей, які передбачають застосування стандартних, формальних і правових інструментів співпраці щодо третіх країн (політика вступу та політика сусідства), а також їх диференціація за географічними ознаками (східна політика, середземноморська політика). Це часто призводить до розриву співпраці та втрати взаємної довіри, а іноді просто вводить в оману деяких партнерів ЄС. Прагнення Союзу вирішувати занадто багато питань, зокрема вплив на внутрішню політику країн-партнерів негативно впливає на економічну співпрацю. Спроби прискорити демократизацію країн-партнерів призводять до втрати Союзом певних переваг у сфері економічного співробітництва. Зокрема, через жорсткі вимоги ЄС щодо демократизації пострадянських країн, співпраця з багатьма країнами, яка могла б сприяти реалізації важливих проектів для економіки ЄС, наразі є ускладненою.

1.2. Основні напрями зовнішньоекономічної політики Польщі

У другому десятилітті 21 століття світ став менш стабільним і менш передбачуваним. Міжнародний порядок, встановлений після припинення холодної війни, коли Захід переміг комуністичний тоталітаризм, а країни Центральної Європи знову приєдналися до вільного світу, останніми роками руйнується через глибоку і багатогранну кризу країн західного світу. До основних причин цієї політичної кризи відносяться: неспроможність адекватно відреагувати на ревізіоністську політику Росії, що тягнеться щонайменше з 2007-2008 років, і низка послідовних економічних криз, включаючи кризу в єврозоні та пандемію, наслідки яких ще не вдалося подолати; неспроможність відповісти на агресивне прагнення Росії до домінування над колишніми радянськими територіями виявила слабкість Заходу. Це зрештою призвело до війни в Україні та порушило європейську архітектуру безпеки. Тим часом економічна криза виявила недоліки європейського економічного управління та призвела до активізації негативних чинників, які загрожують основи європейської інтеграції.

Зовнішньоекономічна політика Польщі формується під впливом політичних та економічних чинників, які зумовлені, насамперед, динамічними геополітичними процесами. Міжнародні відносини Польщі були досить стандартними протягом кількох десятиліть і зосереджувалися радше на регіональній співпраці. Насамперед це пов'язано з політичною та безпековою ситуацією, яка визначає участь у таких форматах, як Організація Північноатлантичного договору чи Європейський Союз. Крім того, Польща прагне зміцнювати зв'язки з наддержавами, такими як США, та, водночас, посилювати свої позиції у Вишеградській групі, Бухарестській дев'ятці чи Східному партнерстві. В першу чергу це пов'язано з досить складним географічним положенням, між Німеччиною і Росією. Навіть якщо співпраця між Варшавою та Берліном є плідною в економічних питаннях, одразу виникають виклики енергетичного характеру [10]. У той же час, Польща, як країна-член НАТО, практично припинила співпрацю з Російською Федерацією

та від початку повномасштабної війни в Україні стала надавати гуманітарну та військову допомогу нашій країні. При цьому, Польща прагне зміцнювати зв'язки в різних сферах з тими партнерами, які готові відновлювати або закладати нові основи двосторонніх відносин.

Польща співпрацює із сусідніми країнами та є членом Європейського Союзу та НАТО, а отже переносить частину своїх транснаціональних відносин на двосторонні. З огляду на вищезазначене, Україна, поряд з Францією, Південною Кореєю та Туреччиною, відноситься до пріоритетних напрямів зовнішньоекономічного співробітництва Польщі. Унікальне розташування цих чотирьох країн: Західної Європи (Франція), Східної Європи (Україна), Західної Азії (Туреччина) та Східної Азії (Південна Корея) дозволяє Польщі реалізовувати глобальну політику [11; 12; 13]. Польща має інструменти та можливості для багатонаціональної співпраці, але побудова двосторонніх відносин є фундаментальною [10]. Індивідуальні двосторонні відносини, з розумним використанням їхнього потенціалу, також дозволять збільшити присутність Польщі в Північній Африці, Індо-Тихоокеанському регіоні та Малій Азії. Крім того, наявність союзників у кількох регіонах світу має вирішальне значення через транснаціональний характер економічних, соціальних, політичних викликів і проблем безпеки.

Після вступу Польщі до ЄС відбулося скасування торговельних бар'єрів з країнами-членами, оскільки польська економіка стала частиною єдиного європейського ринку. Водночас, Польща передала частину національних повноважень в сфері торговельної політики Співтовариству і стала суб'єктом, який приймає спільні рішення, враховуючи інтереси інших держав-членів щодо торгівлі з третіми країнами [14].

Режим імпорту до Польщі товарів з третіх країн зазнав істотних змін після приєднання країни до ЄС, серед яких найвагоміші такі: зниження митних зборів майже на всю промислову продукцію, імпортовану з-за меж ЄС; різнобічні зміни митних зборів на сільськогосподарську продукцію, імпортовану з-за меж ЄС; усунення існуючих бар'єрів у торгівлі

сільськогосподарською продукцією з ЄС; розширення сфери дії митних преференцій на більшу кількість країн (включаючи країни СНД).

Водночас, Польща отримала можливість захисту внутрішнього ринку за допомогою нетарифних заходів (антидемпінгові мита, компенсаційні мита та захисні заходи від надмірного імпорту). У зв'язку з цим звернемо увагу на основні правові та інституційні аспекти, такі як: (1) заміна польського права на право ЄС (Регламенти Ради - як основні положення та торговельні угоди з третіми країнами, до яких включено захисні положення); (2) проведення антидемпінгових, антисубсидійних та захисних процедур на рівні Співтовариства, за які відповідає Європейська комісія [15].

Від набуття членства в ЄС на Польщу поширилися антидемпінгові мита (приблизно на 60 товарів з понад 20 країн), компенсаційні мита (на кілька товарів із кількох азіатських країн) та захисні заходи проти надмірного імпорту, що діють в ЄС. Також Польща запровадила: кількісні квоти на імпорт певної металопродукції з Росії, Казахстану, України; кількісні квоти на імпорт одягу та текстилю з деяких третіх країн (до кінця 2004 р.); кількісні квоти на імпорт порцеляни та взуття з Китаю (до кінця 2004 р.). Були переглянуті заходи, встановлені проти польського експорту (третіми країнами до ЄС в цілому) та імпорту (ЄС відповідно до третіх країн), а також експортери з третіх країн отримали можливість перегляду заходів, запроваджених ЄС-15, через погіршення умов доступу до польського ринку [15].

Основним напрямом державної політики Польщі в сфері зовнішньоекономічної діяльності була і залишається підтримка експорту за допомогою фінансових і нефінансових інструментів з метою забезпечення конкурентних переваг польських підприємств як на єдиному європейському ринку, так і на світовому ринку. Польський експорт все ще стикається зі значними проблемами, які були відомі протягом багатьох років, але під час пандемії також з'явилися нові виклики, зокрема, порушення ланцюгів постачання у глобальному масштабі, включаючи скорочення ланцюгів поставок

та їх регіоналізацію, що додатково ускладнюється такими мегатрендами, як зміни клімату, діджиталізація та автоматизація праці.

Період пандемії показав, наскільки важлива міжнародна торгівля для польської економіки. На той час це був ключовий чинник, який забезпечував зростання ВВП Польщі. Так, за даними Головного статистичного управління Польщі, у 2020 р. відбулося збільшення позитивного сальдо зовнішньої торгівлі Польщі у 9 разів - до рівня 47,2 млрд злотих (з 5,1 млрд злотих у 2019 р.). Незважаючи на пандемію, польський експорт у 2020 р. зріс на 3,8% у річному вимірі і досяг значення 1062,5 млрд злотих (зростання в євро відбулося на 0,7% або до 239,9 млрд євро). Це один із найкращих результатів серед країн ЄС. Польща була однією з трьох країн ЄС (разом з Ірландією та Литвою), які зафіксували зростання експорту у період пандемії. У той же час найбільші експортери ЄС зафіксували істотне зниження обсягів експорту, наприклад, Німеччина (- 9,1%), Нідерланди (- 6,8%), Франція (- 16,2%), Італія (- 9,1%), Іспанія (- 9,7%), Бельгія (- 7,4%).

Такий результат польського експорту частково зумовлений переорієнтацією попиту європейських споживачів з послуг на товари. Через пандемію споживачі здебільшого відмовилися від багатьох видів діяльності (подорожі, культура, відпочинок), а зекономлені кошти більше, ніж зазвичай, витрачали на ремонти та заміну обладнання. Таким чином, серед іншого, вони збільшили попит на побутову техніку та електроніку, на виробництві якої спеціалізуються польські підприємства. При цьому, важливу роль зіграла також швидка адаптація цих підприємств до нових умов, зокрема через диверсифікацію каналів збуту.

У нинішній ситуації зовнішньоекономічна політика Польщі формується під впливом змін, що відбулися внаслідок повномасштабної війни в Україні. З одного боку, це передбачає обмеження торгівлі з Україною, Росією та Білоруссю. З іншого боку, багато важливих компаній виходять з ринків Росії та Білорусі через санкції та з моральних причин. Війна довела, що інвестиції в Росію чи Білорусь пов'язані з великим ризиком. Завдяки своєму географічному

розташуванню, економічній стабільності, кваліфікованій робочій силі та сприятливому для інвестицій законодавству Польща може стати виробничим центром Європи, який спеціалізується на продукції автомобільної, електронної та харчової промисловості.

Зауважимо, що промислове виробництво в Польщі з 2015 р. по жовтень 2022 р. зросло на 51,2%, а в Литві на 54,9% [16]. Ці дві країни лідирують в ЄС за темпами зростання промислового виробництва. У першій десятці країн, де виробництво зросло найбільше з 2015 р., лише чотири: Ірландія, Данія, Бельгія та Австрія знаходяться за межами Центральної та Східної Європи. Тим часом промисловість Європейського Союзу за цей період збільшила виробництво лише на 8,1%. Також істотне зниження обсягів промислового виробництва в країнах ЄС було зафіксовано в Німеччині (-4,8%) та Франції (-3,7%).

Економіка Польщі стрімко розвивається і динамічні (але також невизначені) умови функціонування світової економіки створюють потребу в ширшому підході до інтернаціоналізації. У цьому контексті інтернаціоналізація – це не лише масштаби торгівлі чи кількість експортерів (які залишаються ключовими вимірюваними критеріями), але й ступінь, до якого польська економіка є невід’ємною складовою світової економіки, зокрема в мережевому підході [17]. Кожне підприємство створює навколо себе мережу ділових зв’язків (ділові контакти, потоки доданої вартості, угоди, імідж і сприйняття потенційними партнерами), всередині яких воно шукає сприятливі можливості та можливості для реалізації свого бізнесу. Беручи до уваги всі польські підприємства та їхні бізнес-мережі, можна говорити про екосистему польської економіки. У цьому підході підтримка інтернаціоналізації означає заходи, що сприяють інтеграції та створенню точок контакту між польською екосистемою та польською бізнес-мережею, в якій працюють польські підприємства, і транснаціональною мережею, що діє в масштабі глобальної економіки. Діяльність спрямована на створення нових глобальних бізнес-можливостей для польських компаній і на підтримку підприємств у їх використанні.

У Стратегії зовнішньої політики Польщі на 2017-2021 рр. визначені основні завдання в різних вимірах міжнародних відносин і передбачають заходи, які вживає Польща як окремо, так і спільно з союзниками та партнерами. Завдання зовнішньої політики Польщі зосереджені на трьох взаємопов'язаних пріоритетах [18]:

1) безпекова діяльність, спрямована на розвиток власної обороноздатності, зміцнення потенціалу союзницьких відносин Польщі в рамках НАТО та ЄС; активна регіональна політика;

2) розвиток міжнародної діяльності як основи подальшого економічного та соціального розвитку;

3) зміцнення міжнародного авторитету як чинника формування позитивного іміджу Польщі та підвищення довіри до неї в європейському та світовому масштабах.

Розвиток Польщі з використанням переваг економічної політики Європейського Союзу є одним із стратегічних завдань зовнішньої політики Польщі. Перш за все, це стосується переговорів щодо наступної багаторічної фінансової програми ЄС на 2021-2027 роки, а також потреб Польщі щодо політики згуртування та спільної сільськогосподарської політики. Політика вирівнювання розривів у розвитку в ЄС через Європейські структурні та інвестиційні фонди доповнює та стабілізує єдиний ринок ЄС, що своєю чергою сприяє підвищенню рівня життя та структурним змінам. Щоб сприяти відновленню загальної конкурентоспроможності ЄС після завершення пандемії, Польща повинна усунути існуючі бар'єри на цифровому ринку, ринку послуг, транспортному ринку та мобільності робочої сили. У зв'язку з цим Польща впроваджує Стратегію єдиного ринку та Стратегію цифрового єдиного ринку. Заходи, вжиті в межах цих стратегічних документів, допомагають галузям промисловості впроваджувати нові технології, підвищуючи глобальну конкурентоспроможність національної економіки.

Польща активно підтримує нові ініціативи щодо єдиного ринку ЄС, особливо у сфері послуг, приділяючи належну увагу їх взаємодоповнюваності

та згуртованості. Наявні правові та адміністративні інструменти використовуються для сприяння та досягнення цих цілей, а не для створення додаткового тягаря. З метою подальшого нарощення експорту, як ключового напрямку зовнішньоекономічної політики, Польща вживає заходів для підвищення ефективності промислової політики відповідно до європейського порядку денного, що забезпечує здатність експортерів протистояти новим зовнішнім загрозам глобального середовища.

1.3. Еволюція українсько-польського співробітництва

Напрями зовнішньої співпраці більшості країн, як правило, характеризуються великим динамізмом, оскільки вони орієнтовані на пошук нових відносин. Це є результатом досить загальної міжнародної політики, яка полягає у виборі партнерів, які пропонують більше переваг у співпраці. Попередні контакти чи історичні події часто вже не важливі, а домінує перспектива економічної та політичної вигоди чи підвищення рівня безпеки. Не правило, що деякі відносини неможливо відновити, особливо збитки, завдані під час Першої та Другої світових воєн, але для країн Центральної та Східної Європи це має велике значення в процесі вибору партнерів для співробітництва.

Активізація співпраці між Україною та Польщею стала можливою завдяки геополітичним змінам у Європі наприкінці XX та на початку XXI століть. Взаємини між цими двома країнами перетворилися на тісне політичне, економічне, наукове та культурне співробітництво, яке зараз характеризується як стратегічне партнерство. Ця взаємодія враховувала тривалу історичну традицію та різноманітні географічні, історичні, культурні та демографічні фактори, що спонукали обидві держави й народи до зближення упродовж століть. Взаємини українського та польського народів мають велику та складну історію, яка охоплює як приклади добросусідства та спільної боротьби з ворогами, так і трагічні періоди, які неможливо забути, оскільки вони залишаються історичними фактами.

Розпад Ради економічної взаємодопомоги та припинення участі країн у Варшавському договорі у 1989 р. стали початком кардинальних змін в Польщі, де в результаті демократичних виборів до влади прийшов демократичний уряд. Польща почала самостійно розробляти та впроваджувати програми нових суспільно-політичних перетворень та економічних відносин, що забезпечило формування нового політичного ландшафту країни.

Верховна Рада УРСР 16 липня 1990 р. ухвалила «Декларацію про державний суверенітет», а 28 липня Сейм Республіки Польща затвердив Ухвалу, у якій підтримав прагнення України до незалежності. Ухвала Сейму також виражала бажання поляків співіснувати з українським народом на засадах рівноправності та взаєморозуміння. Цим було засвідчено позитивні зміни в постсоціалістичній Польщі щодо офіційного трактування історичних подій та нове бачення політиків розвитку економічного та безпекового співробітництва з Україною.

Польща стала першою у світі країною, яка на офіційному рівні визнала незалежність України 2 грудня 1991 р. Україна та Польща встановили дипломатичні відносини 8 січня 1992 р., а вже у травні 1992 р. країни підписали «Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво» [19].

Активний розвиток співробітництва між Україною та Польщею на початку 90-х років минулого століття був обумовлена спільними інтересами, які визначалися такими факторами: «стратегічно-географічний; політично-оборонний; економічно- господарський; соціально-демографічний; традиційно-історичний» [20]. Дацків І., досліджуючи особливості розвитку українсько-польських дипломатичних відносин, зазначає, що як Україна, так і Польща «в нових геополітичних реаліях трансформованої Європи прагнули до відносин приятного та взаємовигідного характеру», і саме на етапі становлення незалежності України «закладалися ті передумови для подальшого конструктивного розвитку українсько-польських відносин, які надалі дозволили їм вийти на рівень порозуміння та стратегічного партнерства» [21, с. 198].

Загалом можемо виділити чотири основні етапи розвитку двосторонніх відносин України та Польщі (табл. 2).

Таблиця 2

Етапи розвитку співробітництва України та Польщі

Етап	Часові межі	Характеристика етапу
I етап	1991-1993 рр.	Встановлення контактів, «відкриття» України для широкого загалу польської політичної еліти та польського суспільства, підписання перших двосторонніх документів, обопільне вивчення потенційних можливостей для співробітництва
II етап	1993-1999 рр.	Виведення двосторонніх відносин на рівень стратегічного партнерства
III етап	1999-2014 рр.	Польща послідовно підтримує євроінтеграційні та євроатлантичні устремління України, постійно акцентує увагу на необхідності збереження політики «відкритих дверей» для нових країн-членів. Активна співпраця в сфері енергетичної безпеки та диверсифікації джерел енергопостачання, кібербезпеки, військово-технічній та оборонній галузях; збільшення обсягів двосторонньої торгівлі; розвиток транскордонного співробітництва; співпраця у сфері освіти, науки, культури, молодіжних обмінів.
IV етап	2014 - до сьогодні	Польща рішуче відстоює необхідність посилення тиску на російську сторону з метою відновлення територіальної цілісності України у міжнародно визнаних кордонах; проводить активну кампанію на підтримку членства України в ЄС та докладає зусилля для пришвидшення приєднання України до НАТО; бере участь в Міжнародній кримській платформі; підтримує Українську Формулу Миру

Джерело: складено автором на основі [19]

Відносини між Україною та Польщею, як і багато інших двосторонніх зв'язків, характеризуються нелінійним розвитком, змінами у відносинах з часом і різними періодами успіху та викликів. Хоча політична складова цих відносин традиційно відповідала рівню стратегічного партнерства, торговельно-економічна співпраця залишалася менш успішною. Виникли ознаки структурної несумісності між економіками обох країн, повільний прогрес у реформуванні української економіки, значна залежність від російських енергоресурсів та "кредитних ін'єкцій" ззовні, а також низька конкурентоспроможність українських виробників на міжнародному ринку.

Як зазначають вчені, в цих умовах вступ Польщі до Європейського Союзу у 2004 році став істотним випробуванням для двостороннього

партнерства [22]. Після цього співпраця між Україною та Польщею підпорядковується політиці Співтовариства, і обидві країни зобов'язані у своїх діях враховувати не лише національні інтереси, а й позицію Європейського Союзу. Однак, навіть незважаючи на численні прогнози експертів, ситуація виявилася не такою складною, як очікувалося. Про це свідчить зростання торговельного обороту між Україною та Польщею на 425 млн дол. США у 2005 р. (до 2415 млн дол. США) порівняно з 2004 р. У 2005 р. Польща увійшла до трійки країн ЄС, які стали лідерами за обсягами імпортованих товарів з України, поступившись Італії та Німеччині.

Водночас, рівень реальної інтегрованості економік України та Польщі залишається на низькому рівні, що обумовлено низкою проблем: розбіжності у податковому законодавстві; відмінності у міжбюджетних відносинах; неузгодженість пріоритетів регіональної політики; невідповідність механізмів регулювання зовнішньоекономічної діяльності [23]. Крім цього, перешкодами для поглиблення співробітництва стримується структурною асиметрією в економіках двох країн, низьким рівнем купівельної спроможності українців, різницею у формах власності (в Україні переважають великі підприємства державної та колективної власності, а у Польщі - малі та середні приватні підприємства), нераціональною структурою зовнішньої торгівлі, незадовільним станом прикордонної інфраструктури, нечіткими правилами сертифікації продукції, обмеженістю доступу підприємців до інформації про умови ведення бізнесу [24]. З огляду на невирішеність вказаних проблем в умовах поглиблення системної кризи в Україні, негативні тенденції у сфері торговельного та інвестиційного співробітництва між обома державами мають довготривалий характер.

Для реалізації інтеграційного потенціалу української та польської економік і сприяння наближенню України до ЄС необхідно проводити ряд заходів, які будуть спільними для обох держав. Ці заходи включають узгодження податкового законодавства, створення міждержавних інформаційних баз у сфері інвестування та високих технологій, реалізацію

сучасних науково-дослідних та навчально-освітніх програм, поглиблення фінансово-банківської співпраці, активізацію транскордонної взаємодії, модернізацію транспортної інфраструктури та пропускних пунктів [24]. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню ефективності використання потенціалу економічної співпраці між Україною та Польщею і одночасно наповнить стратегічне партнерство країн конкретним змістом.

Взаємні відносини між Україною та Польщею регулюються договірно-правовою базою, яка включає 156 діючих міжнародних документів [25]. Традиційно економічна, особливо торговельна, складова є основою українсько-польського співробітництва, відповідно розглянемо договірну базу, яка стосується забезпечення двосторонньої торгівлі (табл. 3).

Як зазначають Павліха Н. та Марчук Ю., упродовж 2004-2012 рр. було створено сприятливі умови для подальшого зближення України та Польщі [26]. По-перше, Україна активно рухалася на захід, використовуючи підтримку Польщі, що сприяло стабілізації її економіки. Це також дозволило Польщі вирішити проблеми, пов'язані зі своїм новим кордоном. По-друге, Україна користувалася посередництвом Польщі в своїх відносинах з Європейським Союзом та НАТО, а також залучала іноземні інвестиції з Заходу. Для Польщі було важливо збільшити обсяг торгівлі з Україною, реалізувати енергетичну стратегію та співпрацювати в галузі військово-технологічного розвитку. По-третє, укладення домовленостей щодо візового режиму та вирішення можливих проблем у торгівлі внаслідок вступу Польщі до Європейського Союзу мали важливе значення для обох країн. Для Польщі це також означало впровадження нових форм співробітництва в пріоритетних напрямках, вирішення питань візового режиму та прикордонного контролю, а також участь у процесах приватизації земельних ресурсів України. Проте, у цей період, як видно з табл. 3, угоди щодо регулювання торговельних відносин між Україною та Польщею не укладалися.

Таблиця 3

Основні документи, які забезпечують торговельні відносини України та Польщі

Назва документу	Набуття чинності	Основні положення
Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про міжнародні автомобільні перевезення	07-05-1993	Перевезення пасажирів і вантажів між країнами та транзит через їх території, що здійснюються транспортними засобами, зареєстрованими на території однієї з договірних сторін
Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про співробітництво і взаємодопомогу у митних справах	22-04-1996	Обмін інформацією між митними органами країн; активізація дій щодо запобігання, виявлення та припинення контрабанди і незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин
Угода між Державною митною службою України та Міністерством фінансів Республіки Польща щодо обміну інформацією про товари і транспортні засоби, які перетинають українсько-польський кордон	06-06-2003	Організація і здійснення регулярного обміну інформацією про товари та транспортні засоби, які переміщуються через українсько-польський державний кордон
Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про економічне співробітництво	04-05-2006	Взаємовигідне економічне співробітництво в усіх галузях і секторах економіки на принципах рівності і взаємної вигоди;
Меморандум про співпрацю в експорті та імпорті українських товарів	23-04-2022	Зміцнення економічного співробітництва через спрощення торгівлі з акцентом на забезпеченні страхового покриття постачання товарів та послуг
Спільна заява щодо спрощення експорту українських зернових	16-05-2022	Забезпечення можливості транзиту зернових з України через територію Польщі; збільшення кількості польських ветеринарних інспекторів; робота польських інспекторів в режимі 24/7 у найбільш завантажених пунктах.
Меморандум про взаєморозуміння між Міністерствами аграрної політики, Міністерствами інфраструктури України та Польщі яким передбачається будівництво трубопроводу Ягодин (Україна)-морський порт м. Гданськ (Польща) для транспортування рослинної олії	06-09-2022	Створення робочої групи, яка розробляє варіанти локалізації проекту, зокрема місця прокладання трубопроводу

Джерело: складено автором за [25]

Звернемо увагу, що нормотворча активність була високою, коли Польща виконувала вимоги щодо впровадження інституційних норм і стандартів ЄС, маючи статус країни-кандидата на вступ до Співтовариства. Після вступу Польщі до ЄС було підписано Угоду про економічне співробітництво з Україною. Після цього, увага до проблем торговельних відносин зосереджувалася в основному на підписанні угод, що регламентують

функціонування нових пунктів пропуску на кордоні, які активно створювалися після приєднання Польщі до ЄС в рамках відповідних інфраструктурних проектів за фінансової підтримки європейських фондів. При цьому зауважимо, що попри порівняно велику кількість документів, які стосуються торгівлі і підписані сторонами у 2022 р., жоден не має статусу міжнародного договору. Відповідно, практика показує, що положення меморандуму та спільної заяви щодо експорту зернових з України не виконуються польською стороною.

Розвиток економічного співробітництва між Україною та Польщею у всіх аспектах, від узгодження зовнішньополітичних принципів до співпраці на міжнародному рівні, є однією з найбільш актуальних проблем. Це має важливе значення як для розвитку ефективних механізмів наближення України до Європейського Союзу, так і для створення належного теоретичного фундаменту та практичних інструментів для управління її взаємовідносинами з іншими постсоціалістичними країнами-членами ЄС у контексті процесу європейської інтеграції.

РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Геополітичні чинники розвитку українсько-польської співпраці

Геополітична ситуація визначає умови, що впливають на національні інтереси Польщі та України, а також на їх реалізацію в короткостроковій та довгостроковій перспективі. Загрози, які виникають в глобальному просторі, складно прогнозовані тенденції їх змін, а також стратегії найвпливовіших держав мають значний вплив на геополітичні позиції обох країн. В умовах глобалізації та взаємозалежності стосунків між Польщею та Україною стає все важливіше розуміти та враховувати зміни, що відбуваються на рівні глобальної міжнародної системи. Обидві країни відчували геополітичне та геостратегічне значення таких трансформацій в 80–90-х роках ХХ століття, коли була зруйнована біполярна система світу та завершилася епоха холодної війни.

У наш час глобальні трансформації продовжують визначати геополітичні умови, які впливають на соціально-економічний розвиток Польщі та України, визначають інтенсивність і перспективи співробітництва країн та основні цілі їх стратегічних документів. Таким чином, процес формування світового порядку після завершення холодної війни є незавершеним і залишається динамічним. Однак, на відміну від геополітичної ситуації, що склалася на момент розпаду СРСР, сучасні зміни та геополітичний контекст, які вони створюють, сприймаються не як сприятливі чинники розвитку, а скоріше як виклики та загрози для обох країн [27].

Польща знаходиться в географічному центрі континенту і є важливою частиною Центральної та Східної Європи. Це країна, яка історично орієнтована на західні цінності та водночас є сполучною ланкою між Сходом і Заходом. Найчастіше геополітичне положення Польщі на континенті розглядається через призму виконання ролі «мосту» між Сходом і Заходом, а П. Грудзінський окреслює її як «розумного посередника» [28] між східними та західними країнами.

Польща є середньою за розміром європейською державою з площею 312,7 тис. км² і населенням приблизно 38 млн осіб, відповідно посідає 9-те місце в Європі за площею і 8-ме місце за чисельністю населення. В результаті фундаментальних геополітичних змін після виходу з радянського блоку Польща отримала нові переваги в європейській політиці як важливий партнер країн ЄС і трансатлантичного співробітництва, перебуваючи серед демократичних суспільств Заходу, які загалом позитивно впливають на міжнародні події. Економічний потенціал, геополітичне розташування та відповідальна зовнішня політика забезпечують Польщі міцні позиції серед важливих європейських країн. Україна має територію більшу за Польщу (604 тис. км²) і більшу кількість населення до початку повномасштабного вторгнення російських військ (44 млн осіб). Україна займає важливе геополітичне положення на межі латинської та візантійської цивілізацій, що особливо підкреслюється у широко відомій праці С. П. Хантінгтона «Зіткнення цивілізацій» [29].

Польща та Україна знаходяться в колі впливу Росії, Євросоюзу, НАТО (на чолі зі США) та менш значних центрів міжнародного впливу. Після розпаду радянського блоку як Польща, так і Україна діють у нових геополітичних відносинах [30]. Як стверджує С. Белень, вперше за три століття геополітична дилема Польщі про одночасну загрозу зі сходу і заходу зникає [31]. Геополітичні позиції Польщі вже не розглядаються як «між Німеччиною та Росією», оскільки Польща разом із Німеччиною входить до Північноатлантичного альянсу та Європейського Союзу. Проте замість Радянського Союзу східними сусідами Польщі є Литва, Білорусь, Україна та Росія. Територія на схід від польських кордонів досі геополітично нестабільна через сильний російський вплив. Найбільшим складно прогнозованим чинником в геополітичній ситуації навколо Польщі є російсько-українська війна.

Після політичних змін і ринкових реформ Польща має сильнішу економічну позицію, ніж Україна, досягаючи високих темпів розвитку,

незважаючи на європейську економічну кризу. Натомість, проголошені в Україні економічні реформи виявилися довготривалими та неефективними, а найважливіші сфери української економіки захопили олігархи. Обидві країни займають важливе місце в Європі, на перетині ліній Північ-Південь і Схід-Захід. В обох країнах спостерігається значна економічна еміграція. Польське населення більш розпорошене по світу, тільки після вступу Польщі до Європейського Союзу з країни емігрувало понад 2 млн громадян. Для України також характерною була значна еміграція населення, зумовлена високим рівнем безробіття в країні, а після повномасштабного вторгнення російських військ з нашої країни виїхало за різними оцінками 6,5-7,0 млн громадян. Як Польща, так і Україна є членами Організації з безпеки та співробітництва в Європі, але ця організація не спроможна запобігати збройним конфліктам та забезпечувати їх вирішення.

В останні кілька років істотний вплив на українсько-польські відносини мають Європейський Союз, НАТО та США. Євросоюз роками намагався досягти зближення з Україною та розглядав можливості її асоціації, але головними перешкодами були погана підготовка України та небажання деяких країн ЄС. Польща завжди виступала провідником східної політики ЄС – використовувала для цього своє геополітичне розташування, європейські амбіції, міркування безпеки та економічні інтереси [32]. Під час головування Польщі в Раді Європейського Союзу у 2011 р. Угода про асоціацію між ЄС та Україною була лише парафована. У 2008 році Польща та Швеція виступили з ініціативою розвитку регіонального співробітництва з шістьма країнами Східної Європи та Південного Кавказу: Вірменією, Азербайджаном, Білоруссю, Грузією, Молдовою та Україною в рамках Східного партнерства [33].

Польща займала активну проукраїнську позицію щодо війни Росії з Україною ще з 2014 року, що призвело до розбіжностей у стратегічному баченні пріоритетів з окремими країнами-членами Вишеградської групи. Фахівці звертають увагу, що доволі войовнича позиція Польщі щодо Росії пояснюється її більшою незалежністю від російських енергоресурсів, а

громадяни Польщі сприймають війну в Україні як реальну загрозу їхнім національним інтересам. [34]. У липні 2020 р. було створено «Люблінський трикутник», який став новою платформою для політичної, економічної та соціальної співпраці між Україною та Республікою Польща. Основними завданнями зазначеного формату є поглиблення співпраці між країнами в контексті безпеки в регіоні в умовах російської агресії проти України [35].

Варто відзначити ще один вектор зовнішньої політики, який став важливим чинником формування геополітичних умов подальшого розвитку українсько-польського співробітництва. 17 лютого 2022 року Україна, Польща та Велика Британія започаткували новий формат тристоронньої співпраці. Метою цього союзу є зміцнення співпраці для забезпечення стабільності та стійкості України шляхом зміцнення демократії на кордоні Східної Європи [36]. Ідея союзу є продовженням «стратегії малих альянсів», яку Україна просуває вже два роки. Найвідомішим прикладом є Люблінський трикутник, регіональний союз Литви, Польщі та України, який просуває зовнішню, економічну, соціальну та культурну політику між країнами. Для Польщі, як зазначають фахівці, новий тристоронній альянс є, зокрема, можливістю зміцнити свої позиції в ЄС і за його межами. Прем'єр-міністр Матеуш Моравецький пояснює, що головною цінністю нового формату співпраці є посилення безпеки в регіоні. Додатковим аргументом для Польщі стала гібридна атака мігрантів, організована режимом Лукашенка на польсько-білоруському кордоні [37].

Після початку повномасштабної війни в Україні, на міжнародній арені відбулися серйозні зміни, які значною мірою стосуються Польщі та її позиції в міжнародному балансі сил. Польща є однією з країн, яка, не беручи безпосередньої участі в конфлікті, найбільше постраждала від геополітичних трансформацій, спричинених російською агресією в Україні. Безсумнівно, що всі найважливіші геополітичні наслідки російсько-української війни впливають на реалізацію польських національних інтересів, спричиняючи як позитивні, так і негативні наслідки.

Польща недостатньо сильна, щоб самостійно вплинути на безпеку України, однак після 24 лютого 2022 р. був запущений геополітичний механізм, який сприяв об'єднанню західних держав для допомоги нашій країні. Якщо Україна приєднається до економічних (ЄС) і військових (НАТО) структур, то баланс сил в регіоні істотно зміниться. В цьому випадку Україна буде пов'язана військовим союзом із Польщею, що сприятиме поглибленню економічної двосторонньої співпраці.

З огляду на російську військову агресію в Україні, обґрунтованими є значні інвестиції в енергетичну інфраструктуру (газопровід Baltic Pipe) і в розширення та модернізацію польських збройних сил Польщі. Ще один важливий фактор, який безпосередньо впливає з війни, – це міграційна криза, з якою Польща впоралася надзвичайно добре. Прийняті біженці швидко інтегрувалися в польське суспільство та працевлаштовувалися, що позитивно вплинуло на польську економіку та державний бюджет. Слід також зазначити, що раптове скорочення поставок енергоресурсів з Росії не призвело до кризи, оскільки Польщі вдалося диверсифікувати постачання газу, нафти та вугілля, а також подолати проблеми, пов'язані з інфляцією на ці продукти. Польські підприємці та фермери, які постраждали від санкцій щодо Росії, змогли знайти нових клієнтів для своїх товарів і послуг. Польські виробники зброї збільшили обсяги експорту, оскільки збільшився попит на їхню продукцію, перевірену в бойових умовах (гаубиці Krab, самохідні міномети Rak, колісні бронетранспортери Rosomak, безпілотні літальні апарати, ручні зенітні пускові установки з ракетами Piogun).

Війна в Україні об'єктивно є дуже негативним явищем, яке збільшує ризики розповсюдження конфлікту в більш широкі масштаби. Водночас, науковці зазначають, що з геополітичної точки зору відбулися процеси, які вигідні Польщі: позиції Росії на міжнародній арені ослабли, сповільнився її технологічний та економічний розвиток; німецька геополітична стратегія, заснована на партнерстві з Росією, зазнала краху; українська політика та

суспільні настрої українців змінилися на користь «західної» сторони цивілізації [38].

Попри низку позитивних та перспективних змін в геополітичній позиції Польщі, що відбулися упродовж 2022-2024 рр., повномасштабна війна в Україні має істотний вплив на економіку не лише Польщі, а й багатьох країн світу.

Російсько-українська війна призводить до дисбалансу та значних коливань цін на ринках багатьох товарів, особливо продовольчої сировини. Україну називають «житницею світу», але через війну багато українських фермерів не можуть засіяти поля та зібрати врожай, тому очікується зростання цін на продукти харчування, зокрема, через обмеження у виробництві та поставках з України. Крім того, війна в Україні може призвести до подальшого зростання цін на добрива через зростання цін на газ. Вищі ціни на добрива також зумовлять збільшення цін на зернові та олійні культури, що посилить описаний вище механізм відхилень від рівноваги, спричинений насамперед шоками з боку пропозиції в економіці. Подібні дисбаланси стосуються й ринку енергетичної сировини, зокрема ринку сирої нафти, природного газу та кам'яного вугілля. Наприклад, внаслідок війни відбулося істотне зростання ціни на пальне. Масштаби наслідків залежатимуть від того, скільки триватиме війна і як вона закінчиться [39].

Геополітичне розташування Польщі та України справді є істотним викликом. З одного боку, країни можуть отримати з цього певні вигоди, поглиблюючи двостороннє співробітництво. З іншого боку, не варто виключати негативний вплив розташування на привабливість економіки для іноземних інвесторів. У довгостроковій перспективі, залучення прямих іноземних інвестицій значною мірою буде залежати від того, як швидко буде припинено агресію та розпочнеться післявоєнний відбудова української економіки. Інші приклади важливих питань включають вплив війни на розвиток інфляційних процесів, значення відтоку біженців війни з України для польського ринку праці та наслідки війни для формування та функціонування ланцюгів поставок,

а також як наслідки українсько-російської війни для вступу Польщі до єврозони.

Війна в Україні призвела до порушення ланцюгів постачання товарів і сировини, внаслідок чого виникли труднощі з постачанням підприємств та проблеми на ринках сировини, що призвело до турбулентності у виробничих процесах, які стали менш ефективними. Вищезазначені проблеми у сфері реальних виробничих процесів, що призводять до обмежень пропозиції, втрати добробуту внаслідок війни ускладнюються високою інфляцією. Крім цього, війна негативно вплинула на інвестиційні процеси в Україні. Вітчизняні та іноземні інвестори практично припинили інвестувати, оскільки вартість інвестиційних витрат збільшилася через підвищення процентної ставки, що зумовлене зростанням ризиків в умовах війни та підвищенням обмінного курсу гривні до долара. Також війна впливає на зовнішню торгівлю - зменшується експорт товарів внаслідок зниження продуктивності підприємств та руйнування значної частини виробничих потужностей, а також призводить до збільшення імпорту готової продукції, яку складно виробляти в умовах війни. Своєю чергою, в умовах війни виникають істотні дисбаланси в зовнішній торгівлі України та асиметрія двосторонньої торгівлі з Польщею, яка є одним з найбільших торговельних партнерів нашої країни.

2.2. Трансформація двосторонньої торгівлі в умовах повномасштабної війни в Україні

З початком повномасштабного вторгнення російських військ в Україну відбулися істотні зміни в зовнішній торгівлі нашої країни. Упродовж останніх десяти років Польща хоча й була серед п'ятірки основних торговельних партнерів України, проте найбільший зовнішньоторговельний оборот у 2012-2018 рр. спостерігався з Росією, а у 2019-2021 рр. перше місце посів Китай. У 2022 р. провідним торговельним партнером України стала Польща. Частка Польщі в експорті товарів з України у 2022 р. становила 14,2%, що істотно перевищувало частку Китаю (5,52%), який перемістився на 4 місце (після

Польщі, Румунії та Туреччини). Польща також стала основною країною, з якої Україна імпортувала товари у 2022 р., частка польських товарів в загальних обсягах імпорту до України становила 17,1%, тоді як частка імпорту з Китаю становила 12,4%, який посів друге місце за обсягами імпорту. Загальний товарний оборот у торгівлі України з Польщею у 2022 р. становив 15,8 млрд дол. США (7,4 млрд дол. США - у 2019 р.), а з Китаєм – 9,6 млрд дол. США (12,3 млрд дол. США – у 2019 р.).

Істотне зростання товарообігу між Україною та Польщею у 2022 р. та різке скорочення товарообігу з Китаєм було зумовлене блокадою російськими військами українських портів в Чорному та Азовському морях. Крім того, Україна почала закуповувати продукцію з високим ступенем переробки, яку легше транспортувати автотранспортом (у тому числі на кордоні з Польщею).

Загальний обсяг зовнішньої торгівлі України у 2022 році скоротився на 29% порівняно з попереднім роком. Більший спад спостерігався у сфері експорту. Через війну найбільше постраждав експорт українських товарів до Китаю (-69%) та Індії (-64%), а Україна, шукаючи нових логістичних маршрутів, спрямувала експорт до сусідніх країн Заходу, збільшивши його, наприклад, на 27% в торгівлі з Польщею [40].

У 2021 р. Україна посідала 15-те місце за обсягами експорту товарів з Польщі, а у 2022 р. стала сьомим за важливістю експортним ринком для польських товарів, поступившись Німеччині, Чехії, Франції, Великобританії, Італії та Нідерландам, але випередивши Сполучені Штати. При цьому, у 2022 р. Україна за обсягами імпортованих товарів була лише у другій десятці країн-найважливіших постачальників товарів до Польщі, що й обумовило істотне зростання (більш ніж утричі) позитивного сальдо Польщі у торгівлі з Україною порівняно з 2021 р.

Відразу після початку війни відбулося різке зниження обсягів експорту з Польщі в Україну – у березні 2022 р. його вартість у євро зменшилася майже на 45%, проте після зміни товарної структури торгівлі, у травні-грудні відбувалося зростання в середньому на 77,7% до відповідного періоду попереднього року.

Відтак у 2022 р. експорт із Польщі до України зріс на 55,1%, тоді як темпи його зростання у 2021 р. були значно меншими і становили 19,6%. У випадку імпорту товарів з України до Польщі коливання були значно меншими. З початку війни імпорт продовжував зростати в середньому на 10% щокварталу порівняно з відповідним періодом 2021 р., темпи зростання значно прискорилися в 4-му кварталі, що обумовило річне збільшення обсягів імпорту продукції з України до Польщі на 28,3%. Польські експерти пояснюють такі зміни динаміки двосторонньої торгівлі зростанням обсягів продаж до України продукції військового призначення (зброї, боєприпасів), машин і устаткування, автотранспортних засобів, харчової продукції, добрив. Збільшення обсягів імпорту товарів з України до Польщі відбулося в основному за рахунок продовольчих товарів (продукції борошномельної промисловості, цукру, олії) [42].

Імпорт товарів з Польщі до України під час війни складався в основному з продукції з високим рівнем доданої вартості, яка є дорожчою. Відповідно, вартість польського імпорту зросла з 9,1 млрд дол. США у 2022 р. до 13,1 млрд дол. США у 2023 р. (рис. 2.1), або на 43,9%. Експорт українських товарів до Польщі у 2022 р. становив 6,7 млрд дол. США і був на 28,3% більшим ніж у 2021 р. Проте, у 2023 р. експорт істотно зменшився – до 4,7 млрд дол. США або на 29,8% порівняно з 2022 р. Відповідно, сальдо України в двосторонній торгівлі було від’ємним (-2,4 млрд дол. США у 2022 р. та -8,4 млрд дол. США у 2023 р.), тоді як у 2021 р. воно було хоч і не великим, але позитивним (0,26 млрд дол. США).

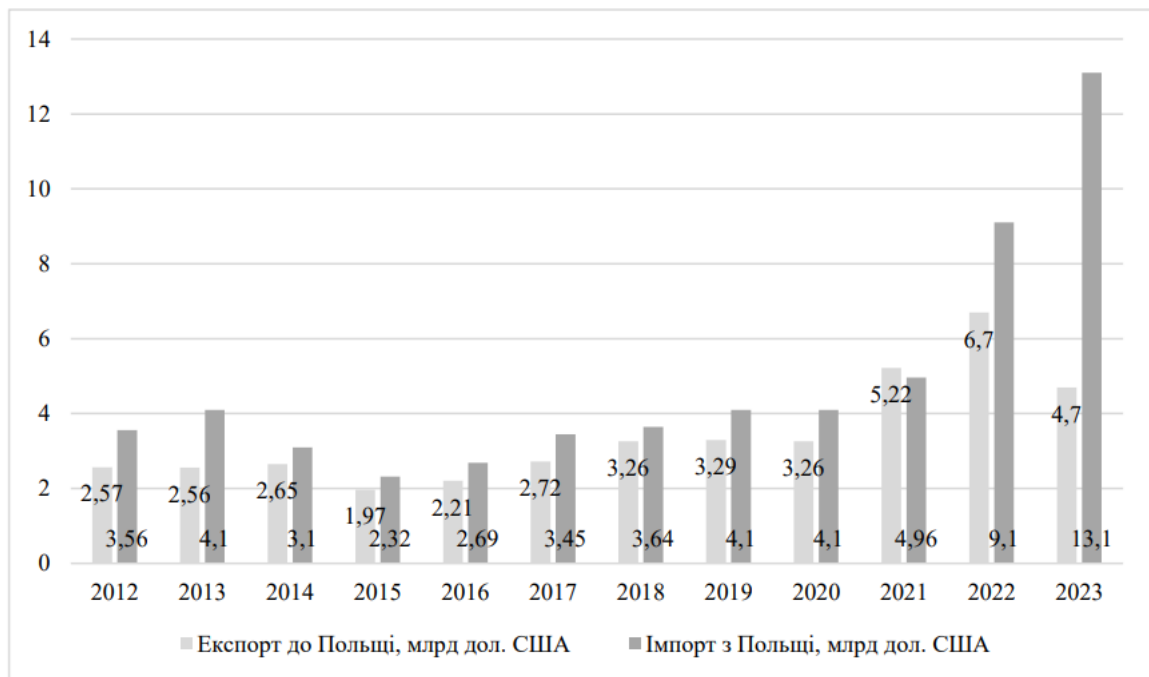

Рис. 2.1. Динаміка експорту та імпорту товарів у торгівлі України з Польщею у 2012-2023 рр.

Джерело: побудовано за даними [43; 44]

За рік повномасштабної війни в Україні відбулися істотні зміни у структурі торгівлі товарами України та Польщі (табл. 2.1). Так, у 2021 р. в експорті товарів з України до Польщі переважали: залізна руда (533 млн дол. США), гарячекатане залізо (466 млн дол. США), ізольований провід (300 млн дол. США), плоский прокат з покриттям (281 млн дол. США) та сидіння (227 млн дол. США). У 2022 р. товарна структура українського експорту змінилася. Провідні позиції за часткою в загальних обсягах українського експорту до Польщі посіли кукурудза (7,36%) та соняшникова олія (7,33%), а частка залізної руди зменшилася до 7,15%. Як видно з таблиці 2.1, за досліджуваний період частка насіння ріпаку в експорті українських товарів до Польщі збільшилася з 0,74% до 5,74%, або у вартісному вираженні у понад 10 разів - з 36,9 млн дол. США до 384 млн дол. США. Також відбулося зростання в експорті українських товарів частки чавуну – з 0,38% у 2021 р. до 3,11% у 2022 р. (або у вартісному вираженні з 18,8 млн дол. США до 209 млн дол. США). Отже, у структурі експорту товарів з України до Польщі за рік повномасштабної війни різко зменшилася частка товарів з вищим ступенем переробки (металопрокат,

ізолюваний провід, сидіння), а натомість зросла частка сировинної продукції, яка практично не зазнала переробки (кукурудза, насіння ріпаку, чавун).

Таблиця 2.1

Структурні зміни у торгівлі товарами України з Польщею у 2021-2022 рр.

Експорт з України до Польщі			Імпорт до України з Польщі		
Товарна група	Частка в експорті, %		Товарна група	Частка в імпорті, %	
	2021 р.	2022 р.		2021 р.	2022 р.
Залізна руда	10,7	7,15	Автомобілі	5,1	5,23
Гарячекатане залізо	9,33	3,69	Добрива	1,93	1,66
Ізолюваний провід	5,99	3,25	Вантажні транспортні засоби	1,84	0,78
Плоский прокат з покриттям	5,62	1,03	Автотранспортні засоби та їх частини	1,69	1,03
Сидіння	4,55	2,44	Сири	1,6	1,0
Соева олія	3,86	3,56	Літальні апарати	1,49	0,21
Кукурудза	0,045	7,36	Ізолюваний провід	1,39	0,78
Соняшникова олія	2,13	7,33	Збиральна техніка	1,32	0,63
Насіння ріпаку	0,74	5,74	Очищена нафта	0,35	16,6
Чавун	0,38	3,11	Боєприпаси	0,3	6,51
Електроенергія	1,27	2,34	Зброя	0,018	2,78

Джерело: розраховано за [44]

В імпорті польських товарів до України у 2021 р. переважали автомобілі, їхня частка становила 5,1% та у 2022 р. дещо збільшилася (до 5,23%), а у вартісному вираженні імпорт автомобілів збільшився з 360 млн дол. США до 475 млн дол. США. Найбільш істотні зміни відбулися в частині імпорту продукції, яка є необхідною для забезпечення оборони України. Так, частка очищеної нафти збільшилася з 0,35% у 2021 р. до 16,6% у 2022 р. або з 24,6 млн дол. США до 1,51 млрд дол. США. Імпорт боєприпасів за цей же період збільшився з 21,5 млн дол. США до 591 млн дол. США, а імпорт зброї – з 1,29 млн дол. США до 252 млн дол. США відповідно. Водночас, відбулося істотне скорочення імпорту до України таких польських товарів, як: вантажні транспортні засоби (з 129 млн дол. США до 71 млн дол. США), літальні апарати (з 105 млн дол. США до 19,1 млн дол. США), ізолюваний провід (з 98,1 млн дол. США до 70,6 млн дол. США), збиральна техніка (з 92,9 млн дол. США до 57,2 млн дол. США). Відповідно, й частка цих товарів в загальному обсязі імпорту у 2022 р. зменшилася порівняно з 2021 р.

Крім цього, звернемо увагу на низку польських товарів, частка яких в імпорті була невисокою, але їх постачання на ринок України у 2022 р. зростало дуже швидкими темпами. Так, імпорт води та інших безалкогольних напоїв становив 40,6 млн дол. США і збільшився на 246% порівняно з 2021 р., імпорт телекомунікаційного обладнання – 40,5 млн дол. США (збільшення на 198%), імпорт скла збільшився на 267% і становив 33,4 млн дол. США, імпорт помідорів та цибулі збільшився відповідно до 21,5 млн дол. США та 21 млн дол. США або на 409% та 1030% порівняно з 2021 р. За перше півріччя 2023 р. за 12-ма товарними групами імпорт перевищив обсяг за 2022 р., зокрема це: добрива (98,5 млн дол. США), спортивний та інший одяг (24,8 млн дол. США), тютюн та тютюнові вироби (23,7 млн дол. США).

За перші 6 місяців 2023 р. обсяги імпорту аграрної продукції до України збільшилися на 21% порівняно з попереднім роком. За січень-червень 2023 р. було імпортовано аграрної продукції на 3,5 млрд дол. США, що було на 600 млн дол. США більше ніж у 2022 р. Основними постачальниками продовольства на ринок України були країни ЄС (42%), зокрема й Польща. Водночас, збільшилася частка України у загальних обсягах імпорту аграрної продукції до Польщі. У період з березня 2022 р. по лютий 2023 р. частка українського продовольства у загальних обсягах імпорту продовольства до Польщі збільшилася в 2,8 раза відносно аналогічного періоду попереднього року (з 3,9% до 8,6%) [45]. Основу аграрного імпорту з України до Польщі становили зерно кукурудзи та пшениці, насіння ріпаку, рослинна олія, цукор. При цьому, відсутні дані про обсяги аграрної продукції, яка була реекспортована Польщею в інші країни або пройшла транзитом до балтійських портів і яка частина продовольства була реалізована на польському ринку.

Після воєнного колапсу торгівлі у 2022 році Україні вдалося досягти відносної стабілізації у 2023 році. Експорт тоді скоротився майже на 20%, але це було пов'язано з нижчими світовими цінами, ніж на ринках попереднього року. основні продукти, що експортуються цією країною, насамперед зернові, а не з меншого обсягу продажів. Якщо новий морський коридор, запущений у

серпні 2023 року з портів Одеси, продовжить роботу, збільшення продажів за кордоном можна очікувати в найближчі місяці. Проте повернення до довоєнного рівня товарообігу стане можливим лише після закінчення військових дій.

У 2023 р. Україна експортувала товарів на 36,2 млрд дол. – на 18,1% (8 млрд дол.) менше, ніж у попередньому році. Таке велике скорочення експорту пов'язане в основному з падінням цін на українську продукцію, оскільки обсяг продажів дещо зріс (на 0,6% - з 99,8 млн до 100,3 млн тонн).

Основним напрямком, як і у 2022 р., залишався Європейський Союз, на який припадало 65,6% експорту. Польща зберегла позицію найважливішого реципієнта українських товарів у світі, навіть незважаючи на падіння імпорту на 28,6% – з 6,7 млрд дол. США у 2022 р. до 4,8 млрд дол. США у 2023 р. Основною причиною цього стало запровадження у квітні минулого року заборони імпорту з України окремих видів зернових та олійних рослин. Зменшення українських продажів до Польщі також стало наслідком протестів польських перевізників на кордоні, що значно уповільнило товаропотік. Зменшення експорту торкнулося також інших країн-сусідів ЄС та Болгарії – ці країни також обмежили імпорт сільськогосподарської продукції з України. Винятком стала Румунія, яка компенсувала введenu нею заборону збільшенням закупівель української соняшникової олії.

Прискорення українсько-польської торгівлі у 2022 р. мало виразно воєнний характер, про що свідчить глибока зміна структури як експорту, так і імпорту у 2022 р. порівняно з попередніми роками. Структурні трансформації стали результатом потреб української економіки, що бореться за незалежність. Збільшення польського експорту було зосереджено на відносно вузькій групі товарів, вартість яких багаторазово зросла порівняно з попереднім роком. Найбільшу групу експортованих товарів становило пальне – 22% експорту в Україну у 2022 р. (тоді як у 2021 р. - трохи більше 3% від загальної вартості експорту). Таке збільшення стало наслідком великого дефіциту пального в Україні, який був спричинений, з одного боку, перебоями в постачанні палива з

Росії та Білорусі, а з іншого боку, масштабним руйнуванням нафтопереробної інфраструктури в результаті війни. Одночасна блокада чорноморських портів призвела до зміни географічних напрямків поставок – тепер вони здійснюються переважно з країн Євросоюзу.

Значну групу польського експорту в Україну становили «зброя та боєприпаси». Згідно зі статистикою зовнішньої торгівлі, вартість експорту цієї категорії склала 870 млн євро або 9% всього експорту товарів в Україну. Дані Євростату, ймовірно, охоплюють лише експорт нового обладнання, включаючи: Гаубиці Краб, карабіни Грот та боєприпаси. Крім того, до переліку продукції, що експортується в Україну, входять і предмети військового призначення – такі як шоломи, бронежилети та безпілотні літальні апарати. Загальна вартість військової допомоги Україні, за оцінками Міноборони Польщі, склала 2,2 млрд євро. Більшість переданого озброєння становила пострадянська техніка (танки Т-72, самохідні гаубиці «Гвоздика» та реактивні системи залпового вогню БМ-21) і тому не була включена до статистики експорту [46].

Україна у 2022 р. у міру можливостей підтримувала польську енергетичну систему, постачаючи вугілля та електроенергію. Однак ці постачання були перервані на кілька місяців початком повномасштабних військових дій. Постачання вугілля відновилися в травні. Загалом у 2022 році з України завезли 240 тис. тонн вугілля, що було найбільшим імпортом українського вугілля до Польщі з 2014 року. Імпорт електроенергії з України до Польщі досяг 1,3 млн МВт-год [46], але у жовтні через значні пошкодження енергетичної інфраструктури Україна припинила експорт електроенергії.

Немає жодних ознак того, що бойові дії припиняться в короткостроковому періоді. Таким чином, у 2024 році не варто очікувати значного економічного відновлення в Україні, а отже, й збільшення торгового обміну. Прогнозують, що експорт з України до Польщі, ймовірно, залишиться на рівні 2023 р., тоді як імпорт, ймовірно, дещо збільшиться (за прогнозами уряду, на 9%) [47].

Ключовим фактором збільшення загального експорту України стане подальший розвиток нового чорноморського маршруту. У цьому випадку відновлення експорту деяких зернових та олійних культур до країн ЄС, зокрема й Польщі, вже не буде таким актуальним. Новий чорноморський коридор використовує традиційні (довоєнні) логістичні ланцюги, тому немає необхідності перетинати сухопутний кордон з ЄС, який має низьку пропускну здатність і, у випадку залізниці, потребує додаткового перевантаження через різну ширину колії. Крім цього, постійні блокування українсько-польського кордону польськими перевізниками та фермерами істотно утруднюють логістику як експорту, так і імпорту. Відповідно, можна очікувати скорочення обсягів двостороннього товарного обороту у 2024 р.

2.3. Проблеми інвестиційного співробітництва України та Польщі

Збільшення обсягів накопичених прямих іноземних інвестицій в Україні завжди було актуальним завданням, оскільки інвестиційна привабливість економіки постійно страждала від негативного впливу недосконалих інституцій, несприятливих ринкових та політичних чинників. Повномасштабне вторгнення російських військ призвело до ще глибшого загострення проблем в інвестиційній сфері України, що зумовлене підвищенням ризиків і загроз діяльності підприємств, які є або можуть стати об'єктами інвестування. Відповідно, у 2022 р. загальний обсяг накопичених ПІІ в економіці України становив 34,1 млрд дол. США, що було на 28,6% менше, ніж у 2021 р. (47,8 млрд дол. США). У 2022 р. в Україну надійшло 557 млн дол. США прямих іноземних інвестицій, що становило 7,6% інвестицій, розміщених у нашій країні за 2021 р.

За даними Світового банку, чистий приплив ПІІ в економіку Польщі у 2022 р. становив 36,9 млрд дол. США [48], що було на 93% більше, ніж у кризовому 2020 р., коли в Польщу надійшло 19,1 млрд дол. США. Таким чином, у 2022 р. за обсягами припливу ПІІ в економіку країни Польща займала 14 місце серед країн світу та 4-те місце серед країн ЄС, поступившись Швеції,

Франції та Іспанії. Станом на кінець 2022 р. накопичені ПІІ в польській економіці становили 269,8 млрд дол. США, тоді як в Україні цей показник був у п'ять разів меншим (51,1 млрд дол. США) [49].

На інвестиційному ринку Україна та Польща є неповноправними партнерами, а не конкурентами. Готовність Польщі кредитувати та інвестувати в українську економіку обмежена несприятливим інституційним середовищем та недоліками у податковому законодавстві. Часткова взаємозамінність української та польської економік, а також їх географічна близькість роблять їх конкурентами на міжнародному ринку капіталу. Проте порівняння обсягів залучених інвестицій свідчить про значні відмінності в інвестиційному кліматі обох держав: у 2022 році Польщі вдалося залучити уп'ятеро більше прямих іноземних інвестицій, ніж Україні.

Найбільшим інвестором української економіки у 2022 р. був Кіпр, частка інвестицій з цієї країни становила 33% загального обсягу накопичених ПІІ в Україні. Частка інвестицій з Нідерландів становила 19,5% усіх ПІІ в економіці України, а Швейцарії, Німеччини та Сполученого Королівства - по 5%. Інвестиції з Польщі були значно меншими, їхня частка не перевищувала 3% загального обсягу ПІІ, хоча й збільшилася з 2,2% у 2015 р. до 2,7% у 2022 р. Загальний обсяг накопичених польських ПІІ в економіці України збільшився з 853,8 млн дол. США у 2015 р. до 1200,5 млн дол. США у 2021 р., але у перший рік повномасштабного вторгнення їх обсяг зменшився до 928,2 млн дол. США (рис. 2.2). Проте, якщо розглядати динаміку цього показника за весь досліджуваний період, то відбулося незначне зростання (на 8,7%). Водночас, динаміка ПІІ як інструментів участі у капіталі була спадною – їх обсяг зменшився з 623,2 млн дол. США у 2015 р. до 605,6 млн дол. США (або на 2,8%). Найбільше значення цього показника було зафіксовано у 2021 р. (828 млн дол. США), а найменше – у 2022 р. (605,6 млн дол. США).

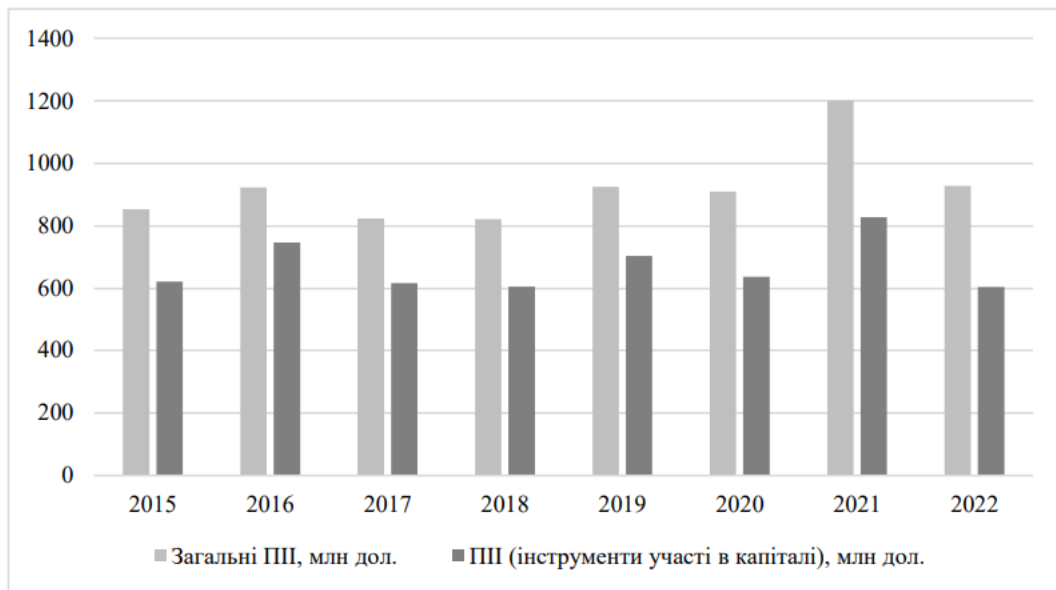

Рис. 2.2. Обсяги ПІІ з Польщі в економіку України у 2015-2022 рр.

Джерело: побудовано за даними [50]

Попри війну в Україні та підвищення ризику роботи підприємств, польський бізнес продовжує свою діяльність. У перші тижні війни присутні в Україні польські компанії призупинили або обмежили свою діяльність, але станом на 2023 р. багато з них наростили обсяги виробленої продукції чи наданих послуг. Підприємства, що працюють в умовах війни, наражаються на ризики втрати матеріальних і людських ресурсів внаслідок ворожих ракетних обстрілів. Причому, істотними є загрози й для підприємств, які працюють на заході України. Зокрема, виробничі потужності фірми «Факро», які розташовані у Львові, були значно пошкоджені російськими ракетами, що призвело до збитків щонайменше в 30 млн злотих. Фінансові збитки були значними, оскільки страхування не компенсує втрати від наслідків війни. Незважаючи на реальний ризик, деякі польські підприємства навіть збільшують свої інвестиції в Україну, зокрема такі відомі фірми, як Barlinek або Cersanit.

Найбільше польських ПІІ зосереджено у переробній промисловості, їх частка збільшилася з 37,5% у 2015 р. до 49,7% у 2022 р. (рис. 2.3). Обсяг накопичених польських ПІІ в переробній промисловості України збільшився з 233,5 млн дол. США у 2015 р. до 301 млн дол. США у 2022 р. (на 28,9%), а

максимальний їх обсяг був зафіксований у 2017 р. і становив 346 млн дол. США.

На другому місці за часткою у структурі польських ПІІ були інвестиції у фінансову та страхову діяльність. Проте, їхня частка зменшилася з 37,6% у 2015 р. до 26,6% у 2022 р. Обсяг накопичених інвестицій у фінансовій та страховій діяльності за досліджуваний період зменшився на 31,2% - з 234,1 млн дол. США до 161,1 млн дол. США. Різке скорочення інвестицій в цей сектор відбулося після початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну – у 2022 р. обсяг інвестицій зменшився на 33% порівняно з 2021 р., оскільки інвесторами було виведено 80,2 млн дол. США.

Третім за часткою у загальних обсягах накопичених ПІІ з Польщі в економіці України був сектор оптової та роздрібної торгівлі. Динаміка цього показника за досліджуваний період була зростаючою - частка збільшилася з 13,6% у 2015 р. до 17,1% у 2022 р. Проте, обсяг накопичених польських інвестицій в оптовій та роздрібній торгівлі за рік повномасштабної війни істотно зменшився - з 170,4 млн дол. США у 2021 р. до 103,6 млн дол. США на кінець 2022 р., що стало результатом припинення діяльності багатьох магазинів.

Польські інвестиції в інші сектори економіки є значно меншими, порівняно з вищенаведеними основними секторами. Так, у 2022 р. частка сільського господарства становила 2% загального обсягу польських ПІІ, частка добувної промисловості – 1%, частка будівництва – 0,73%, частка операцій з нерухомістю – 0,63%. Станом на кінець 2022 р. найменше польських інвестицій було накопичено у секторі тимчасового розміщення та організації харчування – 0,277 млн дол. США, що становило лише 0,046% загального обсягу польських ПІІ в Україні.

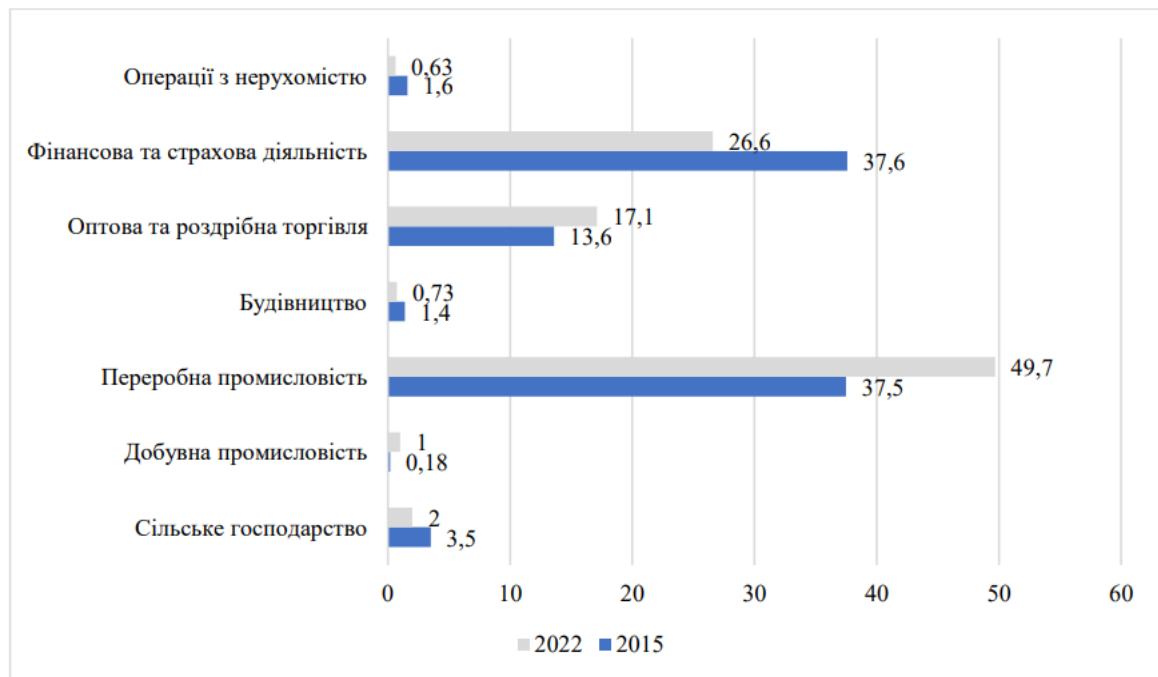

Рис. 2.3. Зміни у секторальній структурі ПІП з Польщі в економіку України за період 2015-2022 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [51]

Найбільш відомим підприємством переробної промисловості з польськими інвестиціями є «Снежка», яке розташоване у Львівській області і виробляє фарби. Підприємство працює з 1999 р. і планує провести модернізацію виробничих потужностей. Доходи, отримані на українському ринку у 2022 р. склали 8,6% від загального обсягу доходів польської корпорації, що було менше порівняно з попередніми роками. Проте підприємство поступово адаптувалося до роботи в умовах війни і обсяги продаж за перші 6 місяців 2023 р. збільшилися до 41 млн злотих, що на 60% перевищило оборот за аналогічний період попереднього року.

Польська компанія «Полімекс Мостосталь» є інвестором Червоноградського заводу металоконструкцій (ЧЗК), який до повномасштабної війни переважно виготовляв продукцію для внутрішнього ринку, а на експорт спрямовувалося лише 10% виробленої продукції. Війна прямо і опосередковано впливає на діяльність цього підприємства, оскільки внаслідок скорочення чисельності працівників, що зумовлене призовом до ЗСУ та звільненнями робочих, обсяги виробництва істотно знизилися. Так, обсяг виробленої

продукції на підприємстві за перші 6 місяців 2023 р. становив 43% від обсягу, виробленого за аналогічний період 2021 р. [52]. Виробнича діяльність підприємства під час війни переважно орієнтується на польський ринок, виконання замовлень з Польщі забезпечує безперебійну роботу цього заводу. Крім цього, інвестор ризикує втратити інвестиції у розмірі 9 млн злотих [Там же] через ракетні обстріли, руйнування інфраструктури та погіршення ситуації на українському ринку.

Корпорація «Kęty», яка є провідним виробником алюмінію в Польщі, має завод «Алуполь» у Бородянці. Офісна частина цього підприємства була зруйнована російськими військовими під час окупації міста, але виробничі потужності не постраждали. Тому, після звільнення міста, завод відновив свою роботу у другому півріччі 2022 р., а за перше півріччя 2023 р. налагодив цілодобовий режим роботи. Також корпорація «Kęty» є власником комерційного підприємства «Алюпроф» (м. Київ), діяльність якого за перші 6 місяців 2023 р. також була прибутковою [52].

Кілька підприємств з польськими інвестиціями розташовані у Чернігівській області, але через наближеність до російського кордону та високу ймовірність ракетних обстрілів діяльність цих підприємств є утрудненою. Так, польська компанія «Relpol», яка є виробником електромагнітних реле, має свій завод у Чернігові. Робота цього підприємства була припинена у лютому 2024 р., але після звільнення окупованих територій була відновлена з певними організаційними змінами через обмежені можливості виробництва продукції в Україні та перенесення складання окремих виробів до Польщі. Польська компанія «Plast-Vox», яка виробляє пластикові упаковки та відра, мала завод у Чернігові, що був зруйнований внаслідок ракетного обстрілу у березні 2022 р. Втрата цих інвестицій була критичною для цієї компанії, оскільки її акції вже не котируються на Варшавській фондовій біржі і компанія припинила свою діяльність [52].

Також в Україні розташовані виробничі потужності інших відомих польських корпорацій. Так, виробник панелей «Barlinek» має завод у Вінниці, а

після закриття російських підприємств цієї галузі – втричі збільшила обсяги виробництва продукції та її постачання на український ринок. Підприємство «Cersanit» має два заводи в Україні і продемонструвало істотне збільшення продажів керамічних виробів, а його частка на українському ринку досягла 20%. Польський виробник керамічної плитки «Cersanit» також продовжує будівництво нового заводу в Україні, оскільки раніше компанія продала свої активи в Росії.

Крім цих підприємств відомими польськими інвесторами в Україні також є: «Wawel» (кондитерська фабрика «Łasoszczi» в м. Івано-Франківськ), «Black Red White» (виробництво меблів); «Bella» (дві фабрики з виробництва гігієнічних засобів). Попри тривалість бойових дій в Україні і ймовірний довготривалий характер війни, ці компанії не лише залишаються працювати в нашій країні, а й здійснюють додаткові інвестиції. Зокрема, корпорація «Cersanit» планує інвестувати в розвиток української філії 20 млн євро, а польський виробник вікон «Oknoplast» планує запустити нові виробничі потужності біля Львова [52].

Найбільш відомою в Україні фінансовою установою з польськими інвестиціями є «Кредобанк», власником якого є «РКО ВР» - найбільший банк Польщі. Кредобанк працює на українському ринку фінансових послуг вже 34-ий рік і входить до 15-ти провідних банків в Україні. Активи цього банку становлять близько 5 млрд злотих і є невеликими у порівнянні з капіталом групи «РКО ВР», який перевищує 460 млрд злотих.

Попри відносну стабілізацію економіки України в умовах війни та незначне зростання ВВП (на 0,5% у 2023 р.) інвестиційний клімат в Україні не покращився, а низка проблем економічного та інституційного характеру лише загострилася. Ситуація залишається складною, оскільки банки неохоче видають кредити українським компаніям, існують великі проблеми з працевлаштуванням працівників. Крім того, з 1 липня 2023 р. зросли ціни на паливо, оскільки уряд відновив 20% ПДВ, який був знижений до 7% після початку війни.

Водночас, уряд Польщі докладає зусиль і вживає заходи для підтримки польських компаній, які працюють на українському ринку. Зокрема, важливим кроком стало ухвалення 20 червня 2023 р. законопроекту, який розширює сферу діяльності Корпорації страхування експортних кредитів (KUKE) на підприємства з підвищеним ризиком. KUKE зможе перестрахувати транспортування вантажів у зони, що постраждали від військових дій. Законом також передбачено страхування збитків, що можуть зазнати польські компанії, які здійснюють закупівлі товарів за кордоном, а також у зв'язку з проектами, пов'язаними з відновленням України [53].

Незважаючи на те, що український уряд упродовж останніх років проводить низку реформ, що стосуються судової системи та боротьби з корупцією, на ринку існують бар'єри та загрози, на які звертають увагу польські підприємці. Крім зовнішніх загроз, пов'язаних з національною безпекою України, що також призводить до небажання брати участь у довгострокових проектах і орієнтації на короткострокові цілі, підприємці також повідомляють про проблеми з функціонуванням українських митних служб та підвищення митної вартості імпортованих товарів, висока тривалість розмитнення, обтяжливий податковий контроль, проблеми з відшкодуванням ПДВ. Через відсутність наявних дозволів виникають проблеми з перевезенням вантажів наприкінці календарного року. Закони часто змінюються, а законодавство про права інтелектуальної власності є неефективним. Крім того, через відтік робочої сили за кордон погіршується ситуація з наявністю професійно активного населення. Ризик корупції залишається високим. На жаль, адміністративні послуги для бізнесу надаються на низькому рівні, місцева влада недостатньо підтримує підприємців та інвесторів, закон часто трактується не на їхню користь.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ПОЛЬЩЕЮ

3.1. Стратегічні напрями поглиблення українсько-польського економічного співробітництва

Останні п'ять років були складним періодом для польсько-українських відносин. До початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну найважливішу роль відігравав, безсумнівно, зростаючий конфлікт пам'яті та історичної політики, якому сприяв жовтневий візит президента Анджея Дуди до Києва, який міг би стати початком нової версії «стратегічного партнерства» Польщі та України після періоду застою і суперечок у взаєминах. Однак на той час не було впевненості в досягненні цієї мети як через те, що дві країни залишалися розділеними у питаннях історичної пам'яті, так і через відсутність чітких довгострокових політичних цілей, навколо яких вони могли б об'єднатися. У цій ситуації все більшого значення набували все більш інтенсивні соціальні контакти, які й сьогодні є своєрідним «якорем» двосторонніх відносин, а також перспективні економічні та інфраструктурні проекти.

Російське вторгнення в Україну та істотна польська допомога нашій країні активізували дискусії щодо поглиблення співпраці між обома країнами як в політичному так і економічному середовищі. Поштовхом до цього, безперечно, стало звернення українського президента перед польського Сейму, в якому зазначалося, що між Польщею та Україною «більше немає кордонів», а разом із країнами Балтії «нас 90 мільйонів» і «разом ми можемо все». Під час виступу перед українським парламентом президент Анджей Дуда повторив цю риторичку, оголосивши про підписання нового договору про співробітництво. На цьому ґрунті в публічному дискурсі з'явилися ідеї піти ще далі: створити польсько-український союз чи навіть федерацію [60].

До основних принципів побудови та розвитку стратегічного партнерства України та Польщі члени українсько-польської Діалогової групи [54] відносять наступні:

1) симетричне партнерство на паритетних засадах («без патерналізму з польського боку і без месіанізму з українського боку»);

2) партнерство, орієнтоване на довгострокову перспективу та засноване на історичному порозумінні без конфронтації;

3) відносини не повинні обмежуватися співробітництвом урядів та політичних еліт, а повинні охоплювати усі інші види суспільної взаємодії (місцеві громади, освітні заклади та наукові установи, громадські організації, об'єднання підприємців);

4) основою українсько-польських відносин має стати об'єднання спільних зусиль для протистояння російській агресії та протидії гібридним загрозам, які впливають на двосторонні відносини (кібератаки, економічний шантаж, торговельні війни, інформаційні провокації);

5) спільним стратегічним інтересом має бути інтеграція України до ЄС та ефективне використання переваг для розвитку двостороннього співробітництва в межах Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі України з ЄС.

З огляду на повномасштабну війну в Україні та неможливість чіткого прогнозування довгострокових стратегічних цілей та їх ефектів, в даний час основна увага повинна приділятися плануванню співробітництва у короткостроковому періоді, яке сформує базові передумови для стратегічного українсько-польського партнерства. До основних завдань короткострокового періоду слід включити наступні:

- поглиблення співпраці в сфері оборони, яке повинно передбачати не лише отримання зброї Україною на комерційних засадах чи у вигляді допомоги, а розвивати співробітництво підприємств військово-промислового комплексу на засадах кооперації;

- активно проводити суспільний діалог на основі співробітництва засобів масової інформації, поглиблювати партнерство громад, забезпечувати студентські обміни, досліджувати зміни громадської думки в Польщі та Україні щодо проблем та перспектив розвитку двосторонніх відносин;

- забезпечувати конструктивне сприйняття історичних подій, які упродовж століть впливали на взаємовідносини України та Польщі і через негативну політичну риторичу продовжують погіршувати двосторонню співпрацю в окремих сферах;

- припинення блокади українсько-польського кордону та вирішення усіх суперечок в сфері торгівлі та постачання товарів в цивілізований спосіб, збільшення пропускної спроможності пунктів пропуску на кордоні, розбудова транспортної логістики, удосконалення прикордонної інфраструктури, збільшення кількості пунктів перетину кордону, впровадження правил спільних прикордонних перевірок, унеможливлення контрабанди та переміщення товарів поза митним контролем, розвиток транспортних сполучень між країнами.

Ключовою умовою втілення вищезазначених заходів є удосконалення інституційного середовища, яке істотно впливає на політичні процеси, соціальну та економічну складові українсько-польського співробітництва. Відповідно, є потреба у створенні нової модернізованої інституційної інфраструктури, яка забезпечуватиме співпрацю України та Польщі в усіх сферах життєдіяльності.

Головним напрямом такої інституційної співпраці вважаємо створення в міністерствах закордонних справ України та Польщі координаційних центрів, які виконуватимуть завдання щодо інституціоналізації двосторонніх відносин в сфері економіки, торгівлі, інвестицій, військово-промислового комплексу, співпраці на рівні громад та місцевих органів влади, взаємодії засобів масової інформації, проведення культурних заходів.

Не менш важливим напрямом є вирішення проблем фінансування відповідних інституцій, що будуть забезпечувати двостороннє співробітництво в зазначених сферах. Йдеться про фінансову допомогу з фондів ЄС або залучення грантових коштів на постійній основі, оскільки фінансування за кошти програм допомоги лише на початковій стадії створення і налагодження функціонування двосторонніх інституцій не буде ефективним – після припинення фінансування такі інституції не мають можливості продовжувати

свою діяльність. З огляду на отримання Україною статусу країни-кандидата на вступ до ЄС, таке фінансування може надаватися за умови подання відповідних заявок на отримання коштів європейських фондів, призначених для розвитку інституційної бази в Україні та наближення її до стандартів ЄС.

У підписаній у жовтні 2020 року декларації України та Польщі підкреслюється важливість економічної співпраці між двома країнами, а також необхідність розвитку інфраструктури та енергетичної співпраці. З моменту тимчасового вступу в силу положень про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між Україною та ЄС польсько-українська торгівля зросла, за українськими даними, з 4,9 млрд дол. США у 2016 р. до 10,2 млрд дол. США у 2021 р. Проте не слід переоцінювати значення торгівлі у двосторонніх відносинах, особливо з точки зору Польщі, для якої торгівля з Україною становить приблизно 1,5% зовнішньої торгівлі. Повільніше розвивається співпраця в інвестиційній сфері – з 1 січня 2016 року до 1 січня 2020 року вартість польських ПІІ в Україну зросла лише з 679 млн дол. США до 691 млн дол. США. Тим не менш, саме в цій сфері потенційно варто шукати проекти «стратегічного» значення.

Попри незначне відновлення інвестиційної активності в Україні в умовах воєнного стану у 2023 р. порівняно з 2022 р., як загальні обсяги ПІІ в українську економіку, так і обсяги польських ПІІ не досягнули рівня 2021 р. Водночас, багато експертів прогнозують активізацію інвестиційного співробітництва та зростання надходження інвестицій з Польщі після завершення війни в Україні, коли будуть створені відповідні безпекові умови для функціонування підприємств, бізнесових структур та фінансових установ.

За умови припинення активної фази бойових дій, на думку фахівців Польського інституту економіки, обсяг ПІІ з Польщі в економіку України може збільшитися до 30 млрд дол. США в наступні п'ять років [55], що буде у 30 разів більше порівняно з 2022 р., коли польські інвестиції становили 928,2 млн дол. США. На думку польських експертів, інвестиції з Польщі будуть

спрямовуватися в такі сектори економіки, як: енергетика, будівництво, фінансові послуги.

За інформацією заступниці міністра розвитку Польщі Ядвіги Емілевич, станом на серпень 2023 р. в Україні працювало майже 660 польських компаній [56], які продовжують свою діяльність незважаючи на війну. Нещодавно Польське агентство інвестицій і торгівлі ініціювало створення каталогу польських компаній, які зацікавлені інвестувати в українську економіку та працювати на ринку України в умовах повоєнного відновлення. На цю пропозицію відгукнулося понад 2,5 тисячі компаній, які працюють практично у всіх галузях економіки [Там же], що свідчить про високий інтерес до співпраці з Україною не залежно від сфери діяльності.

Збільшення надходження іноземного капіталу, зокрема польського, буде зумовлене тим, що для завершення повоєнної реконструкції Україна потребуватиме значних інвестицій, і насамперед приватних. Приватні інвестиції мають не лише задовольняти потреби, які виникнуть після війни, а й сприяти відбудові житла та інфраструктури вже сьогодні. Прямі інвестиції заповнюють інвестиційні прогалини, стимулюють експорт і модернізують економіку через передачу технологій. Війна, з одного боку, призвела до перерозподілу працівників і капіталу між секторами економіки та галузями промисловості, а з іншого боку - створила нові інвестиційні можливості в секторах, пов'язаних з виробництвом зброї та реконструкцією.

Значний потенціал перспективного співробітництва України та Польщі існує в сфері відбудови інфраструктурних, промислових та житлово-комунальних об'єктів, які були зруйновані внаслідок повномасштабної війни. Зокрема, на конференції в Лугано, де було представлено і обговорено план повоєнного відновлення України, досягнуто домовленість між урядами країн про активну участь Польщі та Італії у відбудові Донецької та Луганської областей після їх звільнення від окупації. На реалізацію проектів з відбудови Донбасу планується залучити близько 20% від загального обсягу фінансування,

призначеного на національні програми в рамках плану відновлення економіки України (150-200 млрд дол. США [57]).

Українське суспільство також розраховує на приплив польського капіталу в нашу країну, оскільки проблема відбудови є надзвичайно актуальною, а вітчизняних інвестицій для цього не вистачає. Також надходження польських прямих інвестицій сприятиме створенню нових робочих місць, що є важливим для працевлаштування внутрішньо переміщених осіб та зменшення навантаження на державний бюджет, з якого виплачується соціальна допомога.

Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України розробляє перелік об'єктів, які необхідно відбудовувати в першу чергу. Для реалізації цих проектів мають залучатися й польські компанії. При цьому, попри необхідність забезпечення рівних умов для всіх інвесторів, які будуть брати участь у повоєнній відбудові України, вважаємо за доцільне надання преференцій для польських інвесторів. Україна отримує від Польщі кредити для фінансування розвитку прикордонних територій та прикордонної інфраструктури, тому для польських інвесторів необхідно передбачити преференції, наприклад, за умови інвестування в промислові об'єкти.

Крім цього, залучення приватного капіталу значною мірою потребує механізму страхування ризиків, що виникають в умовах війни. Це може включати створення міжнародними фінансовими установами гарантійних програм для українських компаній. Створення фондів прямих інвестицій і фондів венчурного капіталу сприятиме вирішенню проблеми нестачі інвестицій, особливо для компаній з високим ризиком і, одночасно, з високим потенціалом зростання. Країни Центральної Європи, такі як Польща, можуть стати новими територіями реєстрації таких інвестиційних та венчурних фондів, якщо внести відповідні зміни в українське законодавство.

Для підвищення інвестиційної привабливості та зменшення ризиків необхідно модернізувати інституції України, запровадити податкові пільги та інвестиційні пільги для іноземних інвесторів. Створення польсько-українських економічних зон для спільних інвестиційних проектів може бути

взаємовигідним. Незважаючи на прогрес в інституційній адаптації, спричинений вторгненням, все ще необхідно боротися з корупцією, бюрократією, проблемами у судовій системі, виконанням контрактів і впливом олігархів. Україна може запозичити досвід Польщі та використати рекомендації експертів, зокрема, у боротьбі з корупцією.

3.2. Інструменти зниження ризиків та загроз розвитку двосторонньої торгівлі в умовах євроінтеграції України

Реалізація заходів для збільшення надходжень польських інвестицій є важливою не лише з точки зору відбудови інфраструктурних, житлових та промислових об'єктів, створення нових робочих місць та збільшення надходження податків до державного бюджету України. Польські інвестиції можуть відігравати провідну роль у забезпеченні структурних трансформацій економіки України, якщо будуть передбачені відповідні преференції для інвесторів, які вкладають капітал у розвиток підприємств переробної промисловості.

За умови розробки і впровадження ефективної та раціональної інвестиційної політики в Україні може бути забезпечений перехід від сировинної орієнтації зовнішньої торгівлі (аграрний сектор, чорна металургія) до збільшення частки продукції з вищим рівнем переробки в українському експорті. Це дозволить вирішити низку проблем, які загострилися в торговельному співробітництві України та Польщі упродовж останніх двох років.

З першого дня повномасштабного вторгнення російських військ в Україну Польща надала життєво важливу підтримку нашій країні, що свідчило про істотне покращення українсько-польських відносин попри невирішені історичні інтерпретації ключових подій у минулому. У травні 2022 р. президент Польщі Анджей Дуда у своєму виступі в перед українським парламентом пообіцяв відкрити кордон між двома країнами та створити нову українсько-польську коаліцію для протистояння з Росією. Проте, в середині 2023 р.

відносини між країнами погіршилися через кризу транзиту українського зерна через територію Польщі.

Українські аграрні підприємства змушені були налагодити експорт зернових через українсько-польський кордон після того, як Росія порушила зернову угоду та почала блокувати український експорт зерна через Чорне море. Надлишки зерна, що з'явилися в Польщі, призвели до невдоволення серед місцевих фермерів у прикордонних регіонах, які стали вимагати від уряду запровадження заходів щодо запобігання зниженню цін на польську продукцію.

Польща разом зі Словаччиною та Угорщиною побоювалися, що частина українського зерна потрапить на польський ринок, що призведе до загострення цінової конкуренції. Тому ці країни звернулися до Європейської комісії з вимогою заборонити надходження окремих видів аграрної продукції з України до ЄС. З травня 2023 р. було заборонено ввезення з України пшениці, кукурудзи, насіння ріпаку та соняшника до Польщі, Угорщини, Словаччини, Болгарії та Румунії. Заборона діяла до 15 вересня 2023 р., а після її скасування Польща, Угорщина та Словаччина в односторонньому порядку запровадили ембарго та припинили імпорт цих продуктів з України [58].

Це призвело до тотальної блокади польськими фермерами польсько-українського кордону і значного утруднення як експортних, так і імпортних поставок до нашої країни. Україна подала позов до Світової організації торгівлі щодо порушення цими країнами правил ГАТТ/СОТ, проте на даний час ця криза залишається не вирішеною. Врегулювання проблем торгівлі аграрною продукцією є одним з ключових завдань з огляду на необхідність адаптації українського законодавства до Спільного доробку ЄС у зв'язку із набуттям Україною статусу країни-кандидата на вступ до Співтовариства. З іншого боку, зменшення залежності української економіки від експорту аграрної сировини можливо досягти шляхом збільшення виробничих потужностей для її переробки в продукти харчування.

В умовах війни посилилися економічні та політичні загрози співробітництву України та Польщі, що загострило раніше існуючі проблеми у

розвиткові торговельних відносин. Насамперед, для забезпечення експорту товарів українських підприємств до Польщі потрібна належна фінансова підтримка, оскільки відсутня відповідна державна структура, яка займалася б страхуванням експорту та наданням експортних кредитів. Також ускладнення виникають під час проведення розрахунків за контрактами через недостатній розвиток міжбанківських зв'язків та проблеми, пов'язані з нестабільною фінансовою ситуацією в країні. Нестабільність українського законодавства у сфері зовнішньої торгівлі та інвестиційної діяльності, а також його невідповідність світовим стандартам, є не менш важливою проблемою.

Також варто відзначити надзвичайно низьку маркетингову активність українських підприємств на ринку Польщі та їх незацікавленість в участі у виставках та ярмарках, які проводяться польською стороною. Українські експортери не мають можливості скористатися послугами відомих міжнародних агентств, оскільки відсутні їх представництва на території України, які могли б оперативно підтвердити статус українського підприємства за транзакцією з польським партнером. Крім того, мало запитів від українських підприємств щодо перевірки надійності їхніх польських контрагентів є ще однією проблемою.

Труднощі виникають також з організацією двосторонніх робочих зустрічей представників українських міністерств та відомств у Польщі та Україні. Часті зміни і перенесення термінів візитів та складу делегацій, ініційовані українською стороною, часто призводять до відміни або втрати актуальності цих зустрічей.

Безпосередній вплив на обсяги українсько-польської торгівлі здійснюють такі чинники:

- 1) проведення агресивної маркетингової політики польськими виробниками на внутрішньому ринку з метою витіснення іноземних конкурентів та зосередженість на заходах щодо експансії зовнішніх ринків, у тому числі й українського;

2) асиметричність торговельних відносин Польщі з Україною, де наша країна є постачальником сировини для виготовлення польських товарів, які у подальшому реалізуються на українському ринку, що, своєю чергою, обумовлює високу сировинну складову в українському експорті до Польщі та переважання товарів переробної промисловості в імпорті з Польщі до України;

3) поступове підвищення рівня конкурентоспроможності українських товарів та поява на внутрішньому ринку товарів інших виробників, які можуть з часом витіснити значну частину аналогічної польської продукції;

4) в нашій країні встановлений порівняно високий рівень акцизів та мита на окремі імпортні товари, крім цього споживчі товари, які імпортуються з Польщі мають ПДВ набагато нижче (7-10%) порівняно з аналогічними товарами, які виробляються в Україні (ПДВ становить 20%), що робить українські товари менш конкурентними як на внутрішньому, так і на польському ринку;

5) зниження через повномасштабну війну доходів українців, що призвело до погіршення купівельної спроможності;

6) низький попит на українські товари в Польщі, що зумовлене з одного боку низькою поінформованістю польських споживачів щодо української продукції, а з іншого боку – незначною присутністю українських товарів масового споживання на польському ринку, оскільки Україна переважно постачає в Польщу сировину, з якої польські підприємства виготовляють продукцію та продають її під власною торговою маркою.

Окрім економічних проблем, які негативно впливають на розвиток торговельного та економічного співробітництва України та Польщі, існують інші чинники. Подальший ефективний розвиток двосторонніх відносин між країнами можливий лише за умов дотримання Польщею систематичного курсу на підтримку України та модернізації українсько-польських відносин. Своєю чергою, пріоритетним завданням державної політики України у сфері зовнішньої торгівлі повинно стати створення раціональної системи сприяння експортної діяльності підприємств, яка забезпечить стабільний розвиток

вітчизняної економіки та реалізацію експортного потенціалу нашої країни. Для досягнення цієї мети необхідно реалізувати комплекс заходів, зокрема: підвищення конкурентоздатності українського експорту на основі підтримки експортерів, що постачають за кордон продукцію з високим рівнем доданої вартості; оптимізація функціонування існуючої інституційної системи забезпечення експортно-імпоротної діяльності через удосконалення таких її складових, як нормативно-правове забезпечення та дотримання прав власності, організаційний супровід та інформаційне забезпечення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, науково-технічне забезпечення процесу модернізації підприємств, інфраструктура підприємницької та зовнішньоекономічної діяльності.

Активізація використання механізмів СОТ та розбудова інституційної інфраструктури для підтримки українських експортерів є ключовими чинниками розвитку українсько-польського економічного співробітництва. В Україні необхідно розвивати комерційну дипломатію як один з головних механізмів СОТ та інструмент захисту національних інтересів у сфері зовнішньоекономічних відносин. Комерційна дипломатія забезпечується через створення відповідних інституцій, які виконують завдання із захисту національних економічних інтересів та координують дипломатичні заходи для підтримки української участі у міжнародних проектах.

Розвиток інституційної інфраструктури з підтримки експорту передбачає належне функціонування органів, які допомагають у здійсненні експорту українських товарів та послуг на різних рівнях, включаючи приватний, регіональний, громадський і державний. Формування ефективної інституційної структури сприяння експорту передбачає не лише впровадження нових механізмів та інституцій, але й підвищення продуктивності вже існуючих державних структур, які мають відстоювати економічні інтереси України на міжнародному рівні, брати участь у торговельних та економічних переговорах, координувати діяльність торговельних представництв при посольствах та виконувати інші важливі завдання.

До перспективних заходів, які безперечно сприятимуть розвитку українсько-польської торгівлі, також відноситься створення національних сервісних і маркетингових мереж на польському ринку. До формування цих мереж слід залучати комерційні структури та капітал провідних польських компаній та банків, які володіють достовірною інформацією про ситуацію на ринку та можливості налагодження відповідних комерційних комунікацій.

Ще одним важливим напрямом розвитку двостороннього торговельного та економічного співробітництва визначимо удосконалення митних процедур. На думку більшості українських та польських підприємців, рівень організації, якості надання та автоматизація митних процедур, а також тривалість розмитнення товарів в Україні залишаються нижчими за середній рівень, визнаний у практиці міжнародної торгівлі.

Для активізації торговельної співпраці України з Польщею необхідно удосконалити митні процедури у таких напрямках.

1. Способи нарахування й оплати митних платежів повинні бути оптимізовані та спрощені для забезпечення більшої прозорості та ефективності. Це може включати впровадження електронних систем оплати, які зменшать адміністративні бар'єри та забезпечать швидше оформлення митних декларацій.

2. Регламентація провадження контрольних процедур повинна бути чіткою та однозначною, щоб уникнути будь-яких непорозумінь та забезпечити однаковий підхід до всіх суб'єктів зовнішньої торгівлі. Це важливо для забезпечення прозорості та законності дій.

3. Систему контролю дотримання митного законодавства слід посилити шляхом впровадження сучасних технологій та підвищення кваліфікації персоналу. Це допоможе запобігти порушенням, зменшити можливість корупції та забезпечити високий рівень виконання митних правил і норм.

Таким чином, удосконалення митних процедур сприятиме покращенню бізнес-клімату, збільшенню обсягів зовнішньої торгівлі та зміцненню торговельних відносин між Україною та Польщею.

Крім цього, необхідно пришвидшити гармонізацію митного законодавства України зі стандартами ЄС, які вже давно були впроваджені в митне законодавство Польщі. Тому, ще одним важливим заходом визначимо модернізацію системи стандартизації та технічного регулювання в Україні. Важливо підкреслити, що удосконалення санітарних, фітосанітарних і технічних норм та забезпечення їх відповідності до міжнародним вимогам є ключовим фактором поглиблення торговельних відносин України та Польщі.

Поряд з імплементацією європейських стандартів в Україні, необхідно вживати заходи щодо удосконалення таких інструментів фінансової підтримки українських експортерів та регулювання зовнішньоторговельних операцій, що забезпечують страхування експортних операцій, кредитування та організацію підтримки участі українських підприємств-експортерів у тендерних процедурах в Польщі.

Для досягнення цієї мети необхідно здійснити комплекс таких заходів:

- запровадження державних програм з надання пільгових кредитів українським підприємствам, які експортують продукцію з високим рівнем доданої вартості та є конкурентоспроможними на зовнішніх ринках;
- забезпечення фінансування програм підтримки експортерів за кошти державного та місцевих бюджетів, а також в межах державно-приватного партнерства згідно з вимогами СОТ;
- створення національної лізингової компанії для покращення умов діяльності іноземних приватних та державних підприємств, які здійснюють закупівлю продукцію українських товаровиробників;
- розробка і запровадження механізму страхування експортних кредитів з метою покриття ризиків комерційної діяльності експортерів, що виникають внаслідок неплатоспроможності підприємства-імпортера, неочікуваних змін курсу національної грошової одиниці по відношенню до валюти країни-імпортера, невиконання контрагентом своїх зобов'язань щодо прийняття продукції та її оплати;

- впровадження ефективних інструментів фінансування виробничої діяльності підприємств малого й середнього бізнесу та підтримки їх експортної діяльності.

В умовах війни та в період повоєнного відновлення необхідно раціонально використовувати обмежені фінансові ресурси, тому для запобігання розпорошенню державних коштів, спрямованих на підтримку експортерів в усіх секторах економіки, необхідно визначити критерії відбору підприємств, яким така підтримка буде надаватися: економічна ефективність експорту товарів з точки зору забезпечення рентабельності операційної діяльності підприємства та надходження податків до державного бюджету; конкурентоспроможність продукції на зовнішніх ринках та обсяги її продаж; ступінь переробки сировини та рівень доданої вартості, що створюється в процесі виробництва продукції; рівень технологічності та наукомісткості експортованої продукції.

У відповідності до встановлених критеріїв повинні розроблятися нові, більш ефективні, інструменти підтримки експортерів у найбільш перспективних галузях переробної промисловості. Водночас, зауважимо, що така підтримка може надаватися як в грошовій формі, так і у формі преференцій (кредитних, податкових), функціонального та інформаційного забезпечення.

В умовах застосування «подвійних стандартів» щодо імпорту української продукції країнами ЄС та блокування Польщею навіть транзиту продовольчих товарів з України до інших країн, необхідно забезпечити дотримання правил лібералізації торгівлі. З цієї точки зору обидві сторони повинні виконувати зобов'язання щодо зниження тарифних та кількісних обмежень у двосторонній торгівлі відповідно до умов зони вільної торгівлі України з ЄС та рішень Європейської комісії щодо тимчасового скасування тарифних та нетарифних обмежень на імпорт української продукції країнами ЄС.

Вчені зазначають, що Україна та Польща вже мають досвід застосування протекціоністських заходів у двосторонній торгівлі, які негативно вплинули на

економіки обох країн [59], тому відновлення взаємних обмежень у торгівлі не сприятиме розвитку співпраці між країнами та економічному зростанню країн.

Ситуація, що склалася у торгівлі України з Польщею внаслідок блокування кордону польськими перевізниками та фермерами, має негативні наслідки як для української, так і для польської економіки, оскільки такі обмеження руху товарів мають протекціоністський характер. Внаслідок цієї блокади істотно зменшилися обсяги українського експорту до Польщі та інших країн ЄС, можуть зростати внутрішні ціни на товари в обох країнах через дефіцит і невчасне постачання окремих видів імпортованої продукції, послаблюється конкуренція на внутрішньому ринку, погіршилися відносини на урядовому рівні внаслідок подання Україною позову до СОТ з метою захисту інтересів українських експортерів.

В сучасних умовах функціонування українсько-польських торговельних зв'язків важливим стає розробка комплексу заходів для запобігання витісненню українських товарів з польського ринку. Це сприятиме зниженню негативних наслідків протекціоністської політики Польщі та збереженню стабільності на ринку для усіх учасників. Хоча інструменти торговельної політики в Україні та Польщі мають певні відмінності, але обидві країни використовують інституційну та фінансову підтримку експортерів, яка відповідає стандартам та нормам СОТ. Тому впровадження протекціоністських заходів в Україні повинно ґрунтуватися на обережному, збалансованому підході, який враховує потреби ринку та забезпечує високий рівень поміркованості.

Таким чином, у разі необхідності Україна також може запровадити обмеження імпорту товарів з Польщі, які відповідатимуть вимогам СОТ та включатимуть кількісні обмеження, компенсаційні та антидемпінгові мита з метою захисту українських виробників, що виготовляють аналогічну продукцію. Для обґрунтування зазначених заходів доцільно проводити регулярний моніторинг ринкової ситуації в обох країнах, виявляти випадки недобросовісної конкуренції та порушення норм справедливої торгівлі. Україна повинна розглянути можливість застосування таких інструментів нетарифного

регулювання імпорту товарів з Польщі, як зміна правил розмитнення товарів, підвищення вимог до якості імпортних товарів, підвищення вимог щодо рівня локалізації продукції та зменшення рівня імпортомісткості товарів вітчизняного виробництва. Також важливо зменшувати тіньовий імпорт товарів з Польщі, забезпечувати ефективний контроль якості імпортованої продукції, удосконалювати митні процедури та методику оцінки митної вартості товарів.

Проте, зважаючи на загострення низки проблем в двосторонній торгівлі Польщі та України, основний акцент необхідно робити на збільшенні експорту українських товарів з вищим ступенем переробки, поступово змінювати структуру українського експорту та зменшувати частку сировинної продукції, реалізовувати програми фінансової та фіскальної підтримки підприємств-експортерів, активізувати роботу дипломатичних установ та маркетингових агенцій. Впровадження українською стороною симетричних заходів для обмеження польського імпорту має застосовуватися в останню чергу, якщо проблема обмеження українського експорту в Польщу не буде вирішена.

ВИСНОВКИ

Розвиток економічного співробітництва між Україною та Польщею у всіх аспектах, від узгодження зовнішньополітичних принципів до співпраці на міжнародному рівні, є однією з найбільш актуальних проблем. Це має важливе значення як для розвитку ефективних механізмів наближення України до Європейського Союзу, так і для створення належного теоретичного фундаменту та практичних інструментів для управління її взаємовідносинами з іншими постсоціалістичними країнами-членами ЄС у контексті процесу європейської інтеграції.

Українсько-польське економічне співробітництво здійснюється під впливом низки геополітичних чинників, що впливають на ступінь реалізації національних інтересів обох країн в короткостроковій та довгостроковій перспективі. Внаслідок географічного розташування Польща та Україна традиційно знаходяться в колі впливу Росії, Євросоюзу, НАТО. Після розпаду радянського блоку як Польща, так і Україна діють у нових геополітичних умовах. В останні кілька років істотний вплив на українсько-польські відносини здійснюють Європейський Союз, НАТО та США. Ключовим геополітичним чинником стала агресія Росії в Україні, анексія Криму та окупація значної частини української території. Після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, Польща виступає одним з ініціаторів політичної підтримки нашої країни в ЄС та бере участь у різних форматах надання фінансової та військової допомоги Україні.

З початком повномасштабного вторгнення російських військ в Україну відбулися істотні зміни в зовнішній торгівлі нашої країни загалом, та у торгівлі з Польщею зокрема. У 2021 р. Україна посідала 15-те місце за обсягами експорту товарів з Польщі, а у 2022 р. стала сьомим за важливістю експортним ринком для польських товарів. Відразу після початку війни відбулося різке зниження обсягів імпорту польських товарів до України (у березні 2022 р. його вартість зменшилася на 45%), проте, у травні-грудні відбувалося зростання в середньому на 77,7% до відповідного періоду попереднього року. Відтак у 2022

р. імпорту товарів із Польщі до України зріс на 55,1%. З початку війни експорт українських товарів до Польщі продовжував зростати в середньому на 10% щокварталу порівняно з відповідним періодом 2021 р., темпи зростання значно прискорилися в 4-му кварталі, що обумовило річне збільшення обсягів експорту української продукції до Польщі на 28,3%. В експорті з України до Польщі переважають сировинні товари (кукурудза, соняшникова олія, залізна руда, насіння ріпаку), а основу імпорту з Польщі до України становили очищена нафта, боєприпаси, автомобілі, зброя.

Інвестиції з Польщі в Україну упродовж останніх років не перевищували 3% загального обсягу ПІІ, накопичених в українській економіці. Найбільше польських ПІІ зосереджено у переробній промисловості, фінансовій та страховій діяльності, оптовій та роздрібній торгівлі. Попри війну в Україні та підвищення ризиків діяльності підприємств, польський бізнес продовжує працювати. У перші тижні війни присутні в Україні польські компанії призупинили або обмежили свою діяльність, але станом на 2023 р. багато з них наростили обсяги виробленої продукції чи наданих послуг. Підприємства, що працюють в умовах війни, наражаються на ризики втрати матеріальних і людських ресурсів внаслідок ворожих ракетних обстрілів. Активність польських інвесторів в українській економіці обмежена несприятливим інституційним середовищем та недоліками у податковому законодавстві.

Основним стратегічним напрямом поглиблення співробітництва України та Польщі визначено залучення польських інвестицій в економіку України, що є взаємовигідним з точки зору нестачі інвестицій для розвитку української економіки та значний її потенціал для іноземного капіталу. Польські інвестори, незважаючи на тривалість воєнних дій в Україні, проявляють зацікавленість у вкладенні капіталу в українські об'єкти переробної промисловості та планують збільшувати обсяги інвестування. Уряд Польщі і провідні фінансові корпорації усвідомлюють перспективність інвестицій в економіку України після завершення війни та вже почали готуватися до реалізації проектів з відбудови інфраструктурних, промислових, житлових, енергетичних об'єктів в нашій

країні. Проте, на даний час така підготовка має інформаційний характер, а для реального надходження польського капіталу в Україну необхідно забезпечити безпекові умови функціонування підприємств та фінансових установ, створити ефективне інституційне середовище бізнесової та інвестиційної діяльності, удосконалити систему регулювання двосторонніх відносин в різних сферах.

Розвиток двосторонньої торгівлі також залишається важливим стратегічним напрямом стратегічного партнерства України та Польщі. Зважаючи на затяжну кризу в торговельних відносинах, Україна повинна активно використовувати інституційні та економічні інструменти зниження ризиків та загроз в цій сфері. Ключовим є зосередження уваги на забезпеченні безперешкодного експорту українських товарів до Польщі згідно з нормами СОТ та відповідно до законодавства ЄС і рішень Європейської комісії щодо тимчасового скасування обмежень на поставки товарів з України до ЄС. З метою покращення ситуації в двосторонній торгівлі Україна повинна впроваджувати заходи з: активізації комерційної дипломатії; розвитку інфраструктури з підтримки експорту; створення національних сервісних і маркетингових мереж на польському ринку; удосконалення митних процедур; кредитування та фінансової підтримки експортерів пріоритетних галузей переробної промисловості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Commission, Completing European Economic and Monetary Union (Five Presidents' report). Presented by: Jean-Claude Juncker in close cooperation with Donald Tusk, Jeroen Dijsselbloem, Mario Draghi and Martin Schulz (Brussels, 22 June 2015), 7–11.
2. Reflection Paper on Deepening Economic and Monetary Union, COM(2017) 291 (Brussels, 31 May 2017).
3. Jungbluth D. Transforming the Basic Law Economic Constitution through European Union Law. *European Law*. 2010. Vol. 45, no. 4. P. 471–89.
4. Gerbrandy A. Rethinking Competition Law within the European Economic Constitution. *Journal of Common Market Studies*. 2019. Vol. 57, no. 1, p. 127–42.
5. Bradford A. Exporting Standards: The Externalization of the EU's Regulatory Power via Markets. *International Review of Law and Economics*. 2015. Vol. 42. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2770661.
6. Sinopoli D. and Purnhagen K. P. Reversed Harmonization or Horizontalization of EU Standards? Does WTO Law Facilitate or Constrain the Brussels Effect? *Wisconsin International Law Journal*. 2016. Vol. 34, no. 1, p. 92–119.
7. Becker P. A European Economic Policy in the Making. SWP Research Paper 2020/RP 13, 29.10.2020, 31 Seiten. doi:10.18449/2020RP13.
8. European Commission, The Performance of the Single Market for Goods after 25 Years. Final Report (Luxembourg, July 2019).
9. Mołodwan A. Zagraniczna polityka gospodarcza UE w obliczu nowych wyzwań: modele, cele i interesy. *Przegląd Europejski*. 2019. №2. doi: 10.5604/01.3001.0013.5820.
10. Kierunki i cele polityki zagranicznej RP. / Olech A., Olszowska K. W., Matiaszczyk N., Homańska A., Pińczak L. URL: <https://www.ecpp.org.pl/kierunki-i-cele-polityki-zagranicznej-rp>.

11. Olech A. Przewodnictwo Polski w OBWE – rok szans i próby sił. Instytut Nowej Europy. <https://ine.org.pl/przewodnictwo-polski-w-obwe-rok-szans-i-proby-sil>.
12. Olech A. The role of Poland in the Ukrainian conflict. The Institute of New Europe. <https://ine.org.pl/en/the-role-of-poland-in-the-ukrainian-conflict>.
13. Olech A. Trójkąt Lubelski – Analiza dyskursu medialnego. Instytut Nowej Europy. <https://ine.org.pl/wp-content/uploads/2021/07/Trojkat-Lubelski.-Analiza-dyskursu-medialnego-1.pdf>.
14. Paszyński M. Niektóre globalne problemy zagranicznej polityki ekonomicznej Polski po jej przystąpieniu do UE. http://www.exporter.pl/bazy/Info_obszerne/73.php.
15. Kawecka-Wyrzykowska E., Kaliszuk E. Skutki przystąpienia Polski do UE w zakresie polityki handlowej (wybrane aspekty). http://www.exporter.pl/bazy/Info_obszerne/73.php.
16. EUROSTAT. Production indices for total industry, calendar and seasonally adjusted (Mining and quarrying; manufacturing; electricity, gas, steam and air conditioning supply). <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teis080/default/table?lang=en>.
17. Polska. Kierunki rozwoju ekspansji zagranicznej. Ministerstwo Rozwoju i Technologji. Luty, 2023. www.mrit.gov.pl.
18. Polish Foreign Policy Strategy 2017-2021. <https://www.gov.pl/attachment/869184c0-bd6f-4a20-b8af-a5c8190350a1>.
19. Політичні відносини між Україною та Польщею. Посольство України в Республіці Польща. <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/228-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-polyshheju>.
20. Ільчук І. Історичні та геостратегічні передумови становлення Українсько-польських взаємин у новому геополітичному просторі (кінець 1980-х – початок 1990-х рр.). Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Вип. 13. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – С. 329–338.

21. Дацків І. Становлення українсько-польських дипломатичних відносин наприкінці ХХ ст. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2015. Вип. 2. Ч. 2. С. 196-199.
22. Мартинова Л.Б., Чорна Н.М. Торговельно-економічне співробітництво України та Польщі в умовах поглиблення інтеграційних процесів у Європі. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 21. С. 17-21.
23. Борщевський В. Українсько-польське економічне співробітництво в умовах євроінтеграції: монографія. Л. : Аверс, 2007. 328 с.
24. Чорна Н. Українсько-польське економічне співробітництво. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 2. С. 31-41.
25. Договірно-правова база між Україною та Польщею. Посольство України в Республіці Польща. <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/233-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-polyshheju>.
26. Павліха Н. В., Марчук Ю. В. Особливості українсько-польського економічного співробітництва в умовах європейської інтеграції. Наукові праці НДФІ. 2012. Вип. 4. С. 111-119.
27. Стан та перспективи стратегічного партнерства Польщі та України: Погляд з Польщі та України. Аналітична доповідь. Institute of Central Europe. Люблін-Київ, 2021.
28. Grudziński P. Państwo inteligentne. Polska w poszukiwaniu międzynarodowej roli. Toruń, 2008. s. 10.
29. Huntington S. P. The Clash of Civilizations? Foreign Affairs. 1993. Vol. 72. No. 3. pp. 22-49.
30. Łastawski K. Problemy geopolityczne w stosunkach polsko-ukraińskich. Krakowskie Studia Międzynarodowe. 2015. №2. S. 95-108.
31. Bieleń S. Pozycja geopolityczna Polski, [w:] Polska w stosunkach międzynarodowych, red. S. Bieleń, Warszawa 2007, s. 24.
32. Informacja rządu na temat polskiej polityki zagranicznej w 2010 roku (przedstawiona przez ministra spraw zagranicznych Radosława Sikorskiego na

posiedzeniu Sejmu 8 kwietnia 2010 r.). Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej. 2011, s. 11.

33. Smith K.E. The Outsiders: the European Neighbourhood Policy. International Affairs. 2005. № 4.

34. Łukach N., Rosłoń D. Aktualne problemy stosunków ukraińsko-polskich we współczesnych realiach geopolitycznych. Політикус. 2022. Вип. 4. С. 109-113.

35. Trójkąt Lubelski. UMCS. https://www.umcs.pl/pl/inicjatywa-opis_22352.htm.

36. Україна, Британія та Польща створили тристоронній альянс. Укрінформ, 17 лютого, 2022 р. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3406171-ukraina-britania-ta-polsa-zapocatuvali-tristoronnij-alans.html>.

37. «Маленьке НАТО» для України? Яким буде новий союз з Польщею та Британією. Суспільне новини. URL: <https://suspilne.media/208511-malenke-nato-dla-ukraini-akimbude-novij-souz-z-polseu-ta-britanieu>.

38. Wojczal K. Geopolityczne skutki wojny na Ukrainie dla Polski. <https://nlad.pl/geopolityczne-skutki-wojny-na-ukrainie-dla-polski/>.

39. Gorynia M. Wojna w Ukrainie i ekonomia. Obserwator finansowy. 07.04.2022. <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/wojna-w-ukrainie-i-ekonomia>.

40. Polska największym partnerem handlowym Ukrainy w 2022 roku. <https://demagog.org.pl/wypowiedzi/polska-najwiekszym-partnerem-handlowym-ukrainy-w-2022-roku>.

41. Babets I. Assessment of the impact of trade with Poland on the economic growth of Ukraine. Economics and Education. 2023. Vol. 8(1). Pp. 52-59.

42. Handel między Polską i Ukrainą. Który kraj na nim lepiej wychodzi? <https://www.rp.pl/dane-gospodarcze/art39935541-handel-miedzy-polska-i-ukraina-ktory-kraj-na-nim-lepiej-wychodzi>.

43. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2012-2021 pp. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/ztt/arh_ztt2022.html.

44. Ukraine and Poland Trade. <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ukr/partner/pol>.

45. W siedem lat polsko-ukraińskie obroty handlowe potrojiły się i nadal rosna w br. <https://intermodalnews.pl/2023/09/07/w-siedem-lat-polsko-ukrainskie-obroty-handlowe-potroily-sie-i-nadal-rosna-w-br>.

46. Mroczek W. Wpływ wojny na handel zagraniczny Polski. <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/wpływ-wojny-na-handel-zagraniczny-polski>.

47. Słabnący eksport: handel zagraniczny Ukrainy w drugim roku wojny. <https://zbiam.pl/osw-slabnacy-eksport-handel-zagraniczny-ukrainy-w-drugim-roku-wojny>.

48. Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$) – Poland. <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=PL>.

49. World Investment Report 2023. Investing in sustainable energy for all. (UNCTAD/WIR/2023) - 05 Jul 2023. <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>.

50. Прямі інвестиції в Україну: залишки за країнами світу. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.

51. Прямі інвестиції в Україну: залишки за видами економічної діяльності. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.

52. Rudke M. Polskie firmy działające w Ukrainie się nie poddają. Niektóre nawet zwiększają inwestycje. Business Insider Polska. 25 września 2023. <https://businessinsider.com.pl/biznes/polskie-firmy-dzialajace-w-ukrainie-sie-nie-poddaja-niektore-nawet-zwiekszaja/cwgefkky>.

53. Polskie inwestycje w Ukrainie znowu bezpieczne. Ustawa wchodzi w życie. <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Polskie-inwestycje-w-Ukrainie-znowu-bezpieczne-Ustawa-wchodzi-w-zycie-8618977.html>.

54. Пріоритетне партнерство: Спільне бачення українсько-польських відносин. Дискусійна записка українсько-польської Діалогової групи. https://www.irf.ua/content/files/ua_pl_priorytne_partnerstvo.pdf.

55. Polskie inwestycje w Ukrainie. Skala wzrośnie do 30 mld dol. <https://www.money.pl/gospodarka/polskie-inwestycje-w-ukrainie-skala-wzrosnie-do-30-mld-dol-6859981024438976a.html>.

56. Polskie firmy chcą inwestować w Ukrainie. Wszyscy zainteresowani udziałem w odbudowie. <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/polskie-firmy-chca-inwestowac-w-ukrainie-wszyscy-zainteresowani-udzialem-w-odbudowie/152kymv>.

57. План відновлення України. Очікувані результати. URL: <https://recovery.gov.ua/>.

58. Україна обмежить імпорт із Польщі й Угорщини, якщо ці країни не скасують ембарго на зерно. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3763235-ukraina-obmezit-import-iz-polsi-j-ugorsini-akso-ci-kraini-ne-skasuut-embargo-na-zerno-smigal.html>.

59. Марченко О. О., Савчук І. С. Митна співпраця між Україною та Польщею: стан, проблеми та перспективи. Митний вісник. 2021. № 1. С. 45-52.

60. Wojaś J. Federacja polsko-ukraińska: czy jesteśmy na nią skazani? <https://kurierhistoryczny.pl/artykul/czy-powinna-powstac-polsko-ukrainska-federacja,853>.